

รามเกียรติ์กับกระบวนการกลมกลืนทางสังคมทางการเมือง

(Ramakien : as Political Socialization)

การศึกษารามเกียรติ์ในส่วนนี้ เป็นการวิจัยเพื่อแสวงหาภาพรวม (Perspectives) ของความแตกต่างระหว่างรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ โดยเฉพาะสำนวนท้องถิ่นของไทย¹ และบางส่วนจากสำนวนต้นฉบับวาลมิกิ การเลือกสรรและบรรจุเนื้อหาลงในบทประพันธ์อย่างตั้งใจ หรือการบิดเบือนโดยธรรมชาติของการสื่อสาร (Distort within Communication) โดยการยอมรับเข้าไปในเนื้อหา ย่อมมีความหมายและสะท้อนสภาพของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้ประพันธ์ ไม่ว่าจะในการลอกเลียนเนื้อหาที่เหมือนกันทุกฉบับ, หรือเนื้อหาที่รามเกียรติ์ (รร. 1) มีแต่ฉบับอื่น ๆ ไม่มี, หรือในรามเกียรติ์ (รร. 1) ไม่มีขณะที่ฉบับอื่น ๆ ส่วนใหญ่มี, หรือความผิดปกติเนื่องจากสาเหตุอื่น ๆ ลักษณะดังกล่าวเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเรื่อง, การเพิ่มความ, การลดความ, การสับสนความ, และการสลับความ² ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นภาพรวมของกระบวนการ

---

¹ ตัวอย่างเช่น ฉบับพรหมจักรและหรรมานทางเหนือ, พระลักษณ์พระลามาและพระรามชาคกของอีสาน, กับบ้านควนเกยของทางใต้ โดยเฉพาะ 4 ฉบับแรกเป็นฉบับสมบูรณ์ ส่วนฉบับสุดท้ายขาดหายบางส่วน ทำให้การวิเคราะห์ได้ไม่สมบูรณ์

² ในบทนี้ได้้นำการวิจัยเรื่องรามเกียรติ์ของศิราพร กับสมพร ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงวรรณคดีมาตีความในทางการเมือง ประกอบกับต้นฉบับของรามเกียรติ์สำนวนต่าง ๆ ไปรศดูรายละเอียดในศิราพร วิฑูรฐาน, รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522) และสมพร สิงห์โต, ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมิกิและรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 (เอกสารนิเทศการศึกษาระดับที่ 192 หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมการฝึกหัดครู)

การกล่อมเกลாதองคมนตรีได้ โดยเฉพาะจากชนชั้นนำปกครอง (Governing Elites) ที่อยู่ในชนชั้นตน, หรือชนชั้นนำรอง (Sub-Elites) , หรือแม้กระทั่งต่อพวกชนชั้นล่างทั่วไป (Non Elites) เอกลักษณะของรามเกียรติ์อันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง จัดสรรและคัดเลือก จึงอาจสะท้อนให้เห็นถึงพระราชประสงค์ได้ อันอาจตีความในเชิงกระบวนการกล่อมเกลาสังคมการเมืองได้ในระดับหนึ่ง

การวิเคราะห์ตัวละครตอบทบาททางการเมือง³

ในบทประพันธ์รามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ที่นำมาอ้างอิง พบว่ามีตัวละคร 11 ตัวที่สำคัญ ที่เกือบทุกฉบับอ้างอิง กล่าวคือ พระราม, พระลักษมณ์, ลีลา, หนุมาน, พิเภก (เว้นฉบับภาคใต้), สุนทรีย, พาลี, ไมยราพ (เว้นฉบับภาคใต้และวาลมิกิ), สุนทรนัจจา, และมัจจานุ และมีเพียง 7 ตัวที่มีในทุกฉบับคือ พระราม, พระลักษมณ์, ลีลา, ทศกัณฐ์, หนุมาน, สุนทรีย, และพาลี ถ้าไม่นับฉบับภาคใต้ที่ไม่สมบูรณ์ก็อาจจะรวมพิเภกอีก 1 ตัวได้ มีที่น่าพิจารณาสำหรับตัวละครทั้ง 7 ดังต่อไปนี้

1. ถ้าไม่ดูชื่อตัวละครที่มีสำเนียงตามท้องถิ่นแล้ว บทบาทของตัวละครแต่ละตัวโดยภาพรวมไม่ต่างกับรามเกียรติ์ฉบับ ร1. เช่น เรียกทศกัณฐ์ว่า รามมะนาสวนในฉบับ รล, ราพณาสุวรรณในฉบับ รข, ราพณาสุรินฉบับ รท, และวิไลหาในฉบับ รพ. ซึ่งแท้จริงบุคลิกภาพและบทบาทก็คือทศกัณฐ์ในฉบับ ร1. นั่นเอง

2. ถ้าจัดเป็นกลุ่มของตัวละครที่มีลักษณะแบบเดียวกัน จะมีพระราม, พระลักษมณ์, และลีลา, พาลี, สุนทรีย และหนุมาน, กับทศกัณฐ์และพิเภก ถ้ามองคู่ด้วยสายตาของวาลมิกิและ ร1. จะพบเป็นการแบ่งแยกตามเผ่าพันธุ์ ความสัมพันธ์ทางสายเลือดเกิด

³มีการวิเคราะห์ตัวละครในเชิงวรรณคดี เช่น ของศรีสุรางค์ พูลทรัพย์และสุมาลัย บ้านกล้วย, ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ (เอกสารวิจัยหมายเลข 12 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524) และสมพร สิงห์โต, ความสัมพันธ์ระหว่าง...

ขาดออกจากกัน กล่าวคือ ไม่มีความเกี่ยวข้องกันทางญาติในสามกลุ่มนั้น นอกจากนี้มีการ
 คุกแคลนในสถานะที่ต่างกันของเฝ้าพันธุ ในขณะที่สำนวนท้องถิ่นมีการมองที่ตรงข้ามกับ
 ฉบับ ร.1. เพราะทั้ง 3 กลุ่มเป็นญาติในสายเลือดเดียวกันโดยเฝ้าพันธุเดียวกัน จึงไม่
 เกิดการคุกแคลนในเรื่องเฝ้าพันธุ ไม่มีการย่ำคำว่ายักษ์ ในสำนวนท้องถิ่น และแม้กลุ่ม
 ชีคซิ่นจะเป็นวานรก็ไม่ใช่โดยคำพิศ หากถูกสาปให้เป็นไปอย่างนั้น ยิ่งกว่านั้นตัวพระราม
 เองก็เคยเป็นวานร แต่กลับคืนสภาพกายภาพได้เนื่องจากกินผลไม้ทิพย์เป็นการแก้เคล็ด
 เพื่อให้หลุดพ้นจากผลกระทบที่ต้องชดใช้ขณะเป็นวานร ดังในรามเกียรติ์ฉบับพระลักษณ-
 พระราม ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสังคมส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) หรือพระราชวงศ์
 มีแนวโน้มในการถือยศถือศักดิ์ จำแนกชนชั้น (Stratified) ตลอดจนการไม่ยอมรับใน
 เชื้อสายที่ต่ำกว่า ในขณะที่สำนวนท้องถิ่น ตัวละครทั้งหมดแสดงความ เป็นพี่น้องแล้วญาติ
 กันทุกฝ่าย การต่อสู้ (สงคราม) เป็นผลจากการแย่งชิงทางการเมือง (อำนาจ) ไม่ใช่
 การคุกแคลนทางสถานภาพ เช่น คนกบฏยักษ์ และการบีบบังคับให้ผู้มีสถานภาพต่ำกว่าจงรักภักดี
 อย่างที่รามเกียรติ์ฉบับ ร.1. ต้องการ

3. สำนวนไทยไม่แตกต่างจากฉบับวาลมิกิ ในแง่ที่เน้นบทบาทที่แตกต่าง
 กันระหว่างพี่น้องสำคัญ 3 คู่ คือ พระราม-พระลักษณ, พาลี-สุครีพ, และทศกัณฐ์-
 พิเภก ในเชิงความจงรักภักดีของคู่แรก, ความสมานฉันท์ของคู่ที่สอง, และการทรงไว้
 ซึ่งความยุติธรรมของคู่สุดท้าย กล่าวคือการเทิดทูนด้วยการขอติดตามของพระลักษณเพื่อ
 คุ้มครองพระรามคราวเคียดแค้น, ความหวาดระแวงเป็นตัวการทำลายความสมานฉันท์
 ระหว่างพาลีและสุครีพ ไม่ว่าในเรื่องของนางคาราและการชิงอำนาจทางการเมือง,
 และการมองปัญหาความยุติธรรมและศีลธรรมต่อการลักพานางสีดา ที่แตกต่างกันระหว่าง
 ทศกัณฐ์กับพิเภก

4. ความสัมพันธ์ในรามเกียรติ์ เป็นความสัมพันธ์ซึ่งผูกพันกันทั้งหมดในตัว
 ละคร โดยเฉพาะสำนวนภาคเหนือฉบับหรรมานที่เห็นว่าทั้ง 3 กลุ่มในข้อ 2 มีบรรพบุรุษ
 ที่เป็นพี่น้องกัน กล่าวคือ (ผู้พี่) พระยาชครวัฏระ สืบสายชีคซิ่น, พระยาวิรุฬหะสืบสาย
 อโยชยา สำหรับในฉบับ ร.ช. เฉพาะสายพระรามกับทศกัณฐ์ที่เกี่ยวข้องกันเท่านั้น คือ
 ชครวัฏระผู้พี่สืบสายเป็นพระราม และวิรุฬหะผู้น้องสืบสายเป็นทศกัณฐ์ แม้จะไม่ได้พูดถึงกลุ่ม

วานรแต่แท้จริงแล้ว กลุ่มวานรถูกเชื่อมโดยหนุมาน เพราะผู้เป็นพ่อหนุมานคือ พระราม แม้วากลุ่มวานรทั้งหมดจะไม่ใคร่รวมบรรพบุรุษด้วยก็ตาม ส่วนในฉบับ รล. ไม่ได้กล่าวถึง กำเนิดของทั้ง 3 ฝ่าย. เพียงแต่แสดงว่าหนุมานเป็นลูกพระราม เท่านั้น

สงครามที่เกิดขึ้นจึงเป็นสงครามภายในตระกูล ซึ่งสะท้อนให้เห็นความง่ายไม่ซับซ้อนของสังคม เหมือนกับสังคมเผ่าพันธุ์ที่มีการต่อสู้ในตระกูลซึ่งส่งผลต่อกลยุทธ, วิถีชีวิต, ความรุนแรง และความซับซ้อนของสงคราม แตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ที่มีรูปแบบของสังคมที่ซับซ้อนกว่า ตรงจุดนี้รามเกียรติ์ของ ร1. อาจไม่ยอมรับแนวความคิดของท้องถิ่นไทยที่ว่า สงครามจะต้องไม่เกิดขึ้นภายในตระกูลอย่างฉบับท้องถิ่น การเรียกร้องความกลมเกลียวภายในชาติ โดยเฉพาะภายในพระราชวงศ์เป็นบทพิสูจน์ที่ดีต่อประเด็นดังกล่าว และอาจชี้ให้เห็นว่ายิ่งชนบทห่างไกลออกไปความเป็นพื้นองมีสูงกว่าส่วนกลาง

5. กำเนิดของตัวละคร เอกคังกล่าวจบลงในลักษณะประชุมชาคก โดย เฉพาะพระราม ทศกัณฐ์ และสีดา ส่วนวนทองถิ่นแตกต่างจากฉบับรัชกาลที่ 1 ที่เห็นว่า พระรามคือพระโพธิสัตว์ภาคหนึ่ง ซึ่งบำเพ็ญบารมีไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า ส่วนสีดานั้น มีกำเนิดจากนางผู้เป็นชายาของพระอินทร์ที่ชื่อสุชาดา (เฉพาะฉบับพรหมจักรที่อ้างชื่อว่า สุธรรมาแต่ทั้ง 2 นามต่างก็เป็นชายาของพระอินทร์) รวมบำเพ็ญบารมีไปเกิดเป็นพระนางพิมพา ส่วนทศกัณฐ์นั้นไปเกิดเป็นเทวทัต สำหรับหนุมานมีบางฉบับ เช่น ฉบับพระลักษณะ-พระราม ว่าไปเกิดเป็นพระอานนท์⁴ จากลักษณะดังกล่าวแตกต่างจากฉบับ ร1. ล้นเชิงระบบความเชื่อพื้นฐานของชาวบ้าน (ยกเว้นภาคใต้ ซึ่งไค้มาไม่สมบูรณ์และค่อนข้างมีลักษณะเนื้อหาด้ายภาคกลาง เป็นไปได้ที่ว่าภาคใต้เป็นค่านแรกที่รับอารยธรรมจากอินเดีย-ถ่ายทอดให้ภาคกลาง หรือมิฉะนั้นก็รับจากภาคกลางคราวมีละครนางในที่นครา) ยึดมั่นอยู่ในพุทธศาสนา มาก แม้แต่บุคลิกของหนุมานก็มีลักษณะเป็นนักบวชมากกว่าวานร

⁴ พระจริยานุวัตร เชมจารีเถระ, พระลัก - พระราม (รามเกียรติ์) (กรุงเทพฯ : มุขนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2518), หน้า 133.

เป็นธรรมดาที่ส่วนกลางจะสนับสนุนแนวความคิดการอวตารของพระนารายณ์เป็นพระราม เพื่อรักษาระบบเทวราชาไว้ในแง่ของแหล่งที่มา แต่ก็ไม่อาจทนกระแสของชาวบ้านได้ โดยพยายามสอดใส่วิถีชีวิตในตัวละคร เป็นแบบพุทธศาสนาโดยเฉพาะข้ออ้างของความเป็นทศพิธราชธรรม เช่น ท้าวอชบาล อย่างไรก็ตามการเน้นระบบเทวราช เช่น การเรียกร้องความภักดีจากหนุมานในฐานะเป็นเฝ้าพงศ์ที่ดีกว่าตามความรู้สึกของคนส่วนกลาง, หรือสี่คาของชาวบ้านเป็นชายาของพระอินทร์ เทพผู้สนับสนุนพระพุทธศาสนา ในขณะที่ ร.1. เลือกว่าจะเอาพระลักษมีตามฉบับวาลมิกิ ในฐานะที่เป็นมารดาแห่งโลก, หรือสำหรับทศกัณฐ์ในสำนวนท้องถิ่นไม่ได้เน้นที่มาเพราะไม่จำเป็นต้องเน้น ในขณะที่ฉบับรัชกาลที่ 1 รักษาแบบตามฉบับวาลมิกิว่ามาจากยักษ์ชั้นต่ำในสวรรค์ลงมาเป็นรากษส และถูกลงโทษในศึกลงกา ซึ่งเป็นบทพิสูจน์การกระทำเพี้ยมเพทุพและทำตนให้เสื่อมสวรรค์ กล่าวโดยสรุป รามเกียรติ์ส่วนกลางเน้นอำนาจและการยอมรับของอภินาจ ในขณะที่ตัวละครของท้องถิ่นมีลักษณะแบบสมณะในแบบพุทธศาสนิกชนมากกว่า

6. พิเภกในฉบับวาลมิกิแข็งแกร่งกว่า เมื่อถูกขับไล่เคยเงี้ยวกระบอกจะฟาดทศกัณฐ์ผู้เป็นราชาและพี่ พิเภกในสำนวนท้องถิ่น เช่น ในฉบับ รล. (ใช้ชื่อว่าเขมฐุราชา) และ รช. (ใช้ชื่อว่าพิชพิ) มีฐานะเป็นลูกทศกัณฐ์ แต่ดำเนินบทบาทแบบพิเภกคือถูกขับและเคยขึ้นลี้กหนาบงให้ทัพพระรามจนพอ (ทศกัณฐ์) ของตนต้องสิ้นชีวิตลงในที่ลุด บทบาทของพิเภกในฉบับ รร.1 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง เป็นไปได้ที่ว่าไม่อาจเห็นคว้ยบทบาทไม่ว่านองหรือโดยเฉพาะลูก ที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้อาวุโสกว่า ความอ่อนนุ้มของพิเภกในฉบับ รร.1 ประกอบกับการอ้างการมีหลักธรรมะของพิเภกช่วยลดความรู้สึกที่พิเภกทรยศต่อพี่ลงได้

7. หนุมานในสำนวนท้องถิ่นได้รับการอุมชูอย่างมาก เช่นในฉบับ รห. ทรมาชเป็นลูกขุนองพระราม (ลูกพี่ลูกน้องกัน) ในฉบับ รช. เป็นลูกพระรามเช่นเดียวกันกับในฉบับ รล. ส่วนในฉบับ รค. เป็นลูกพระอิศวร หนุมานจึงมีความเกรงกาจมากต่อความภักดีในการรับใช้พระรามแต่อยู่ในฐานะแบบญาติ คือลูกที่ปฏิบัติต่อพ่อ (และน้องต่อพี่) ในรามเกียรติ์แปลงฐานะของหนุมานอยู่ในบทบาทของทหารเอก การปฏิบัติต่อพระรามเป็นเรื่องของการรับใช้ในลักษณะนาย-บ่าว มีใช้พ่อ-ลูก ดังฉบับท้องถิ่น

8. ตัวละครที่มีเกือบทุกฉบับอีก 3 ตัว คือไมยราพ, สุพรรณมัจฉา, และ มัจฉานุ ไม่แตกต่างจากรามเกียรติ์ จะมีปัญหาก็คือไมยราพ ซึ่งในฉบับวาลมิกิไม่มีกล่าวถึงเลย ตรงกันข้ามสำหรับสำนวนท้องถิ่นซึ่งมีทุกฉบับ แม้จะแตกต่างกันตรงที่ว่าไมยราพในรามเกียรติ์ (รร.1) เป็นยักษ์เช่นเดียวกับในฉบับ รล. แต่ในขณะที่ฉบับอื่นเช่นฉบับ รช., รท., และรพ. ผู้เป็นเจ้าของบาปและเป็นสหายของทศกัณฐ์ ฐานะเป็นพระยานาค เป็นไปได้ที่ว่ามีอิทธิพลของเรื่องบาปกาลในรามเกียรติ์ อาจได้มาจากสำนวนท้องถิ่นไทย บทบาทของเจ้าบาปกาลจึงไม่อาจจะเลยไปได้เพราะเป็นสหายทศกัณฐ์ผู้เดียวที่สามารถลักพระรามไปเป็นเชลยได้ การนำจิต (ราชา) ออกจากกาย (กองทัพ) เป็นสงครามครั้งเดียวที่กองทัพพระรามถูกระงับ อาจเป็นไปได้ที่เป็นการฝึกการเตรียมการในขณะที่ไม่มีการรบ และการผูกมัดที่ตองนำราชากลับคืนโดยเร็วอย่างสมพระเกียรติ สถานการณ์เช่นนี้ ถูกกล่าวเพียงครั้งเดียวในรามเกียรติ์ตอนต้นเรื่อง และไม่อาจจะให้เกิดขึ้นอีกเลยตลอดสงคราม 14 ปี ในศึกลงกา

ความสอดคล้องในรามเกียรติ์ทุกฉบับ

หมายถึงแก่น (Theme) ของสาระในรามเกียรติ์ สำนวนต่าง ๆ มีความหรือ ตอนตรงกัน ซึ่งหมายถึงรามเกียรติ์ฉบับ รร.1 คงเรื่องราวมรามเกียรติ์ไว้ไม่แตกต่างจากสำนวนท้องถิ่นอื่น ๆ เป็นไปได้ที่ว่าแก่นเรื่องดังกล่าวเป็นความจำเป็นโดยธรรมชาติของสาระในเชิงวรรณคดีที่ขาดไม่ได้ เพราะจะทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของรามเกียรติ์ และเป็นไปได้ในทางความคิดที่ว่าตอนดังกล่าวอาจมีความหมายในทางการเมืองที่จำเป็นต้องรักษาเนื้อความไว้ ซึ่งการเลือกรามเกียรติ์มาเป็นเรื่องพระราชนิพนธ์ในวิกฤติการณ์เช่นนั้น เนื่องจากอาจต้องการใช้เนื้อหาดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาสังคมอย่างชอบธรรม แม้เนื้อหาที่ตรงกันดังกล่าวเป็นประเด็นที่ทราบกันอยู่แล้ว แต่ก็เพื่อการเน้นหนักให้มากขึ้นก็ได้

ตอนที่ตรงกันในทุกสำนวนระหว่างรามเกียรติ์ (รร.1), สำนวนท้องถิ่น, และฉบับวาลมิกิ มีอยู่ 12 ตอน แต่ถ้ามองฉบับวาลมิกิ พิจารณาแต่สำนวนในไทยแท้ ๆ มีที่

ตรงกัน 17 ตอน และเกือบที่จะตรงกันทุกสำนวนอยู่ถึง 22 ตอน⁵

สำหรับตอนที่ตรงกันทั้งหมด มีกำเนตลีดา, พระรามยกศร, ตามกวาง, กำเนตหนุมาน, ทรพีสู้กับพาลี, พระรามไค้หนุมานและสุครีพเป็นพันธมิตร, หนุมานไปลงกา, เผาลงกา, ชัมพินีก, องคตลือสาร, พระรามสร้างเมือง,⁶ และพระมงกุฎพระลบ มีที่นำพิจารณาต่อการคงไว้ซึ่งสำนวนที่ตรงกันดังนี้

1. จะพบว่าตอนที่ตรงกันทุกสำนวน เป็นแกนเรื่องสำคัญในแง่บรรยายถึงจุดเริ่มต้นและสาเหตุของเรื่อง (อันได้แก่กำเนตลีดา, ยกศร, และตามกวาง), การไค้พันธมิตร (ทรพีสู้กับพาลีและการไค้ชัคขึ้นเป็นพันธมิตร), เรื่องของศัตรุ (ชัมพินีก), ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ (หนุมานไปลงกา, เผาลงกาและองคตลือสาร) และบทสรุปของเรื่อง (พระรามสร้างเมือง กับพระมงกุฎพระลบ) ซึ่งแสดงถึงความเบ็ดเสร็จจบสมบูรณ์ในตัวเองไม่ทิ้งให้มีจินตนาการหลังจบเรื่องแล้ว

ลักษณะที่เน้นมิตร, ศัตรุ, และความสัมพันธ์ระหว่างมิตรและศัตรุนั้น อาจสะท้อนให้เห็นถึงสังคมไทยโดยรวม โดยเฉพาะการเน้นหนักในรามเกียรติ์ฉบับ รร. 1 ว่าเป็นสังคมที่แบ่งการสมาคมอย่างง่าย ๆ คือไม่เป็นมิตรก็เป็นศัตรุ ซึ่งจะกระทำคือมิตรและร้ายต่อศัตรุ แทนที่จะเปิดการสมาคมกับคนทั่วไป มิใช่เพียงด้วยสายตาของมิตรและศัตรุ แต่ควรเป็นสายตาของสัตว์สังคมมากกว่า การมองแบบมิตร-ศัตรุ ทำให้เกิดระบบพวกพ้องและระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ ในพวกเดียวกันจะส่งเสริมและต่างพวกจะถูกทำลายลง (ท่านองที่ไครที่มัน)

2. ตอนกำเนตลีดา ซึ่งมีในทุกฉบับ แต่ความมุ่งหมายของการนำตอนนี้เข้ามาได้ไว้ในเรื่องอาจแตกต่างกัน สำนวนท้องถิ่นทุกฉบับว่าลีดาเป็นชายาของพระอินทร์ (ไม่ใช่พระนารายณ์) ที่อวตารไปเป็นลีดา ซึ่งสะท้อนถึงอิทธิพลของศาสนาพุทธมากกว่าศาสนาพราหมณ์ ในดินแดนนี้ โดยเฉพาะค่อนข้างยึดมั่นในระดับท้องถิ่น ประการ

⁵ศิริพร, รามเกียรติ์..., หน้า 208.

⁶ศิริพร, เรื่องเดียวกัน, แต่บางฉบับตรวจสอบไม่พบตอนนี้

สำคัญกว่านั้น สาเหตุของการมาจุติเป็นสีกาก็ภัยเหตุฉนวนตัว (สำนวนสันสกฤตใช้คำว่า วิเศษ) กล่าวคือ เนื่องจากภาพลอมตัวเป็นพระอินทร์เข้าข่มขืน ปัญหาทางเพศ และชู้สาวนั้นค่อนข้างเป็นเรื่องสำคัญของชาวบ้านจำเป็นต้องสร้างบทลงโทษให้กับทศกัณฐ์ แต่ในขณะที่ รร.1 ยังคงนำแบบอย่างมาจากคัมภีร์วาลมิกิ สีกาจึงเป็นเครื่องมือของราชาในการใช้เพศ (Sex) เข้าล่อทศกัณฐ์ เพื่อหาเหตุผลในการทำลายเว้าพันธุที่ต่ำกว่า ข้ออ้างของพระรามตอบปัญหาสีกาในศึกสงครามขยายตัวออกไปไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัว แต่เป็นเรื่องของรัฐ (สันสกฤตใช้ว่า สาธารณะ) ที่จะต้องคุ้มกันรักษาชีวิต และทรัพย์สินตลอดจนความสงบภายในรัฐ ตรงนี้ทำให้รามเกียรติ์ดูซับซ้อน และมองปัญหากว้างไปไกลกว่าสำนวนท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกรุงเพทเป็นสังคมที่พัฒนากว่าท้องถิ่น (Parochial) และข้ออ้างการทำสงครามเพื่อรัฐ (อยู่ในยุคสมัย) จำเป็นในภาวะการสร้างชาติ การแปรปัญหาวิเศษเป็นสาธารณะทำให้เป็นเรื่องที่สมาชิกแห่งรัฐไม่สมควรจะโต้แย้งต่อพฤติกรรมของราชา (นโยบาย)

3. สำหรับพิชิตกศร แม้จะมีการกล่าวถึงพระรามยกศรในทุกฉบับ แต่น่าสังเกตว่ามีความแตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งสะท้อนถึงความแตกต่างระหว่างระบบความเชื่อของท้องถิ่นกับส่วนกลาง กล่าวคือ สำนวนท้องถิ่นมีลักษณะความรักระดมกระจิมแบบนิทาน (Romantism) เช่น ฉบับ รล. และ รช. เมื่อพระรามยกศรแล้ว ได้เข้าพบสีกาแวคคล้อมค้วยบวิวารที่มีหน้าตาแบบสีกา นางคอมตองแนะนำพระรามให้เลือกนางที่ถูกตอง, ฉบับ รช. ฤๅเป็นผู้อภิเษกให้, แต่ รล. พระรามขี้อาลอบพานางหนีไป, ยิงเป็นฉบับ รพ. พระรามได้พบนางในฝันก่อนจะรักกันแล้วจึงไปยกศร การยกศรของทั้ง 3 ฉบับ ไม่เป็นพิชิตการ แต่ในฉบับ รช. มีพิชิตการใหญ่โตเจ้าชายร้อยเอ็ดหัวเมืองมาลองยกศรพร้อมกัน ซึ่งมีการกล่าวถึงการสมทรรระหว่างพระรามกับสีกา และพระรามได้แผลงศรอวดในพิชิตนี้ด้วย ลักษณะสำนวนท้องถิ่นดังกล่าวสะท้อนถึงรูปแบบง่าย ๆ อย่างภาพนิทานที่ถือความรักเป็นใหญ่ ในขณะที่ รร.1 เน้นพิชิตการแบบราชสำนักเป็นใหญ่ การยกศรกระทำเป็นพระราชพิธี เป็นไปได้ที่ในบรรดาฤๅษีผู้เป็นพ่อนุชกรรมของสีกาทุกสำนวนความนั้นมีเฉพาะชนกฤๅษีใน รร.1 เป็นภมร์ตรีตามฉบับวาลมิกิเท่านั้น และในพระราชพิธีพระอินทร์ก็ร่วมเป็นสักขีพยาน ก็ได้แสดงความยินดีต่อพระรามเมื่อพระราม

แสดงศราวคคัฏคานุภาพ อันเป็นการแสดงผลความสำเร็จท่ามกลางพระราชพิธีอันยิ่งใหญ่ ที่ใช้แบบอย่างลักษณะของเทวราชามากกว่าลักษณะแบบเจ้าชายในนิทาน ความจำเป็นในการสร้างแบบอย่างของราชาต่อการปกครอง คือความสามารถภายในตัวราชาแต่การประกอบราชพิธีที่ส่งาก็เป็นเครื่องมือที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

4. ในตอนลักพาตีดา จะสะท้อนถึงความแตกต่างต่อการมองปัญหาผู้นำ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเป็นผู้นำเช่น ทศกัณฐ์ใน รร.1 ต่อประเด็นการใช้คนและคุ้มครองคนนั้น แตกต่างจากทัศนะของท้องถิ่นค่อนข้างมาก การลักพาตีดานั้นทศกัณฐ์ได้วางแผนในที่ประชุม และให้ม้ารีศรีรับโองการไปแปลงเป็นกวาง ในขณะที่สำนวนท้องถิ่นยกเว้นฉบับ รห. (และ รค.) ทศกัณฐ์ปลอมเป็นกวางออกไปดวงเอง ยิ่งเป็นฉบับ รพ. ทศกัณฐ์ถึงกับวนเวียนอยู่แถว ๆ นั้น ในฉบับ รห. พระอินทร์อันเป็นประธานแห่งเทพแปลงเป็นกวางเอง เพื่อช่วยเร่งรัดเหตุการณ์ให้แก่อุชชาคชาชายาของพระอินทร์ซึ่งจุติเป็นลีดา ในแง่นี้ผู้นำของท้องถิ่นจึงเป็นผู้ทำงานค้ำประกันการช่วย

สำหรับข้ออ้างของทศกัณฐ์ในฉบับ รร.1 ในการไปลักพาตีดาแบบเนียนกว่า (แม้ว่าในใจจริงทศกัณฐ์จะแอบรักลีดาก็ตาม) ทั้งนี้ เพราะสิ่งที่ทศกัณฐ์แสดงออกมาคือการ แก่แก่นให้สามนักศึกษา (ผู้เป็นน้องสาว) ในขณะที่สำนวนท้องถิ่นเพื่อเทิดทูนความรักเพียงอย่างเดียว เนื่องจากทศกัณฐ์จคออยู่แต่ลีดา ซึ่งเห็นได้จากการเพ่งพินิจหรือการวนเวียนอยู่ใกล้ลีดา การไว้ตัวต่อสถานภาพในส่วนกลางจึงมีสูงกว่าฉบับท้องถิ่น

5. การทวงไว้ซึ่งความคุ้มครองตามแนวความคิดของระบบศักดิ์นา สะท้อนให้เห็นถึงความหนักแน่นถึงสาระซึ่งมีในรามเกียรติ์ทุกสำนวน แม้ในฉบับรามายณะ บทบาทของสุครีพต่อพระรามก็อยู่ในลักษณะแนวความคิดดังกล่าว ถึงแม้ว่าสุครีพจะเป็นราชาวานร และเป็นพันธมิตรของพระรามในรามายณะก็ตาม ในทุกสำนวนสุครีพร้องขอความช่วยเหลือจากพระราม และพระรามก็รับปากจะคุ้มครองให้โดยการสังหารพาลี แต่สุครีพต้องช่วยในค้ำนกำลังทหาร เป็นการตอบแทนเพื่อใช้ในการยกพลขึ้นเกาะลังกา ซึ่งใน รร.1 เน้นถึงกักรที่พระลักษมณ์ต้องไปทวงกำลังทัพจากชิตชื่อนครยิ่งกว่าฉบับอื่น ๆ บางทีวิกฤติการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 อาจต้องทำให้พระองค์ต้องการอาศัยกระบวนกร กล่อมเกลายให้ยอมรับในระบบศักดิ์นาสวามิภักดิ์จากหัว เมืองในลักษณะเดียวกันกับสุครีพ

ในตอนเดียวกันก่อนที่จะปรากฏบทบาทของสุครีพ มีแนวความคิดในกรอบเดียวกัน ในเรื่องทรีซ่าพ่อ และทรีซ่าพาสีรย ซึ่งมีในทุกสำนวน ความจริงระบบศักดินาสวามิภักดิ์มิใช่เป็นระบบที่ล่อยอยู่ แต่มีพื้นฐานจากความคิดที่ใกล้เคียงก่อน การย้ายในบทของทรีซ่าเป็นการย้ายถึงความออกตัณญ์ต่อพ่อ ในทางกลับกันบอกได้ถึงการเน้นในการเคารพนบถนอบต่อพ่อซึ่งคุ้มครองในฐานะราชาแห่งครอบครัว โดยเฉพาะในฉบับ รล. ซึ่งชี้ชัดลงไปอีกว่า ไม่วาทรีซ่า (ใช้ชื่ออื่นในฉบับ รล.) ที่แพ้ทรีซ่าและทรีซ่าที่แพ้ทรีซ่า ทั้ง 2 กรณีที่แพ้เพราะไม่บูชาครู ทะนงใจคิดว่าเป็นความสำเร็จของตัวเองเท่านั้น ในฉบับ รร.1 ได้แปลงครูให้เป็นเทวาทั้ง 6 ประจำกาย ทรีซ่าอันเป็นการย้ายความรู้สึกสิทธิ์ของเทวภาพมกขึ้นไปอีก แท้จริงการตายของทรีซ่า โดยเฉพาะทรีซ่าที่เหี่ยวท่าทายเทวาเรื่อยไปจนถึงพาสี เป็นการย้ายให้เห็นถึงการขาดการกล่อมเกลாதางสังคมในขั้นต้น (Primary Socialization) ต่อความภักดีในครอบครัว (พ่อ) และโรงเรียน (ครู) ซึ่งอาจจะเป็นผลต่อการขาดภักดีในระบบศักดินา ทรีซ่าจึงต้องตายเนื่องจากการไม่ยอมในอำนาจของเทพเจ้า

เป็นที่น่าแปลกที่ว่าในฉบับ รล. ฉบับเดียวกับแม่ของทรีซ่าเลี้ยงสอนทรีซ่าให้สังหารพ่อ (อาจทนไม่ได้ที่ว่าทรีซ่าฆ่าลูกตัวผู้ทุกตัว) อันเป็นการตอบโต้ผู้นำอย่างที่ไม่มิในสำนวนอื่น ซึ่งสะท้อนถึงความคิดทางการเมืองในประวัติศาสตร์ของแผ่นดินอีสานต่อผู้นำ ไม่ว่าในกบฏผีบุญหรือกบฏอื่นใด และลักษณะเช่นนี้จะไม่ยอมให้ปรากฏในรามเกียรติ์ รร.1 เป็นอันขาด

6. ลักษณะการทำทายต่อผู้นำ จะพบว่าในสำนวนท้องถิ่นทุกฉบับต่างจากฉบับ รร.1 ซึ่งไปคล้ายคลึงกับฉบับวาลมิกิ โดยเฉพาะในตอนเผาลงกา หนุมานใน รร.1 และวาลมิกิทำชายทศกัณฐ์โดยการหักสวนหรือทำลายอุทยาน ทศกัณฐ์ต้องส่งสหัสกุมาร (อักษกุมารในรามายณะ) และอินทริชิตไปปราบนำตัวเข้ามาพบทศกัณฐ์ เพื่อรับการลงโทษ แต่ในสำนวนท้องถิ่นทุกฉบับหนุมานเข้าไปในท้องพระโรงทศกัณฐ์ไต่ทั้นที่ จนดูเหมือนว่าวางชั้นและการเข้าออกออกในของพระราชวังในท้องดินนั้นง่ายเกินไป ไม่มีลักษณะซับซ้อนอย่างฉบับ รร.1 ยิ่งกว่านั้นก็ถือว่า ฉบับท้องถิ่นทุกสำนวน (ยกเว้น รล.) หนุมานเข้าประชิดตัวทศกัณฐ์ไต่สะควกโดยเฉพาะการที่หนุมานพททางตีเสมอทศกัณฐ์ จับหัวทศกัณฐ์และ

ปล้ำลูกสาวทศกัณฐ์ อันปรากฏในฉบับอีสานทั้ง 2 ฉบับ และกระทำการผูกมวยผมทศกัณฐ์ กับมณฑิโตโดยตั้งใจ (มีไช้เพื่อไปเอาหมอนหนุนอย่าง รร.1) อันปรากฏในฉบับ รท. การทำท่ายกย่น้ำโดยเฉพาะการประชิดตัว เป็นความแข็งแกร่งของการทำท่ายที่สนับสนุนในข้อ 5 ที่มานมา

7. พิเภกเป็นตัวละครหนึ่งในรามเกียรติ์ที่ทุกสำนวนกล่าวถึง แต่น่าสังเกตว่า กำเนิดและบทบาทของพิเภกแตกต่างกันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในฉบับอีสานทั้ง 2 ฉบับ ว่าพิเภกเป็นลูกทศกัณฐ์ การจับพิเภกจึงใช้อารมณ์แบบพ่อกับลูก กล่าวคือจับพิเภกได้ก็ขว้างออกไป จนไปตกที่ฝั่งกองทัพพระราม อย่างไรก็ตาม ส่วนนทองถิ่นทุกฉบับ พิเภกไม่ได้แทรกแซงกิจกรรมของพี่ชาย ในแง่ของการรักษาความยุติธรรมในเรื่องการลักพาหญิงสาวอย่าง รร.1 และรามายณะ แต่เห็นว่าจะไม่ควรถูกให้เกิดสภาวะสงครามโดยไม่จำเป็นมากกว่า มีข้อน่าสังเกตในฉบับ รพ. เป็นฉบับเดียวที่พิเภกอยู่ในฐานะเชลยศึกสงครามของพระรามเพราะถูกจับได้ พิเภกในสำนวนท้องถิ่นมีบทบาทคล้าย รร.1 แต่บทบาทมีไม่มากเท่า และเป็นตัวของตัวเองมากกว่า แต่ก็ไม่ได้แข็งแกร่งอย่างในรามายณะ พิเภกในรามเกียรติ์ถูกจับใส่สี่สรวใหม่โดยมีลักษณะอ่อนนุ่มและถูกจับได้อย่างไร้เกียรติ ถูกบริวารฆาตถอดลงเป็นไพร่และถูกเนรเทศออกจากเมือง พิเภกฉบับ รร.1 ถูกมองว่าไร้ศักดิ์ศรี เพราะทรยศต่อบ้านเมืองซึ่งรุนแรงกว่าฉบับอื่น ๆ โดยการยักยัดถอยความเช่นนี้เสมอ ๆ ในขณะที่ฉบับอื่นไม่มี แต่อย่างไรก็ตามในสายตาพระรามพิเภกมีความรักที่สูงและรักความยุติธรรม ลักษณะดังกล่าวทำให้พิเภกถูกมองได้เป็น 2 บุคคลิกภาพ ความดีและความชั่วของพิเภกเป็นความจริงในสังคมมากกว่าตัวละครตัวอื่น ๆ ที่ผู้อ่านจะต้องตัดสินใจเลือกทางเดินเอา ความสามารถของการตัดสินใจของผู้อ่านจะรับทางเดินไหน ในจังหวะอย่างไร อาจเป็นความในใจของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ก็เป็นได้

8. ภาพสะท้อนการปกครองโดยเฉพาะการมองปัญหาในเรื่องอำนาจรัฐแตกต่างกัน ในฉบับวาลมิกิพระมงกุฎกับพระลพพพระราม เนื่องจากการขับกล่อมบทสวดเกี่ยวกับสงครามรามายณะในที่ชุมนุมชน การขับกล่อมดังกล่าวสะท้อนถึงความมีศิลปะและเป็นการต่อต้านในเชิงสันติ สำหรับฉบับ รล. นั้น พระมงกุฎคล้ายกับฉบับวาลมิกิในแง่ทำการขับกล่อมเพลงขอทาน แต่มีความก้าวร้าวมากกว่าเพราะไปทะเลาะกับเด็กเลี้ยงควาย

จนพระรามต้องให้หนุมานไปดู แต่กลับถูกพระมงกุฎขว้างกระเด็นไป และในที่สุดก็ทราบความเป็นพ่อ-ลูกกัน สำหรับฉบับ/รช. และ รท. พระมงกุฎทำท่ายส่วนกลางมากขึ้นและสะท้อนถึงคุณธรรมในการช่วยคนยากไร้ เพราะพระมงกุฎต่อต้านการเรียกเก็บภาษีของพระราม (โดยผ่านหนุมาน) ซึ่งส่วนกลางอย่างฉบับ รร.1 ยอมรับไม่ได้ พระมงกุฎในรร.1 จึงถูกเปลี่ยนบุคลิกภาพ ในการสร้างบารมีแม่จะมีการทำท่ายอำนาจโดยตรง เช่นการจับมาอุปการของพระราม แต่ผู้ประพันธ์ต้องการ เน้นถึงการตรวจสอบอำนาจของผู้ปกครองมากกว่า ราชชาติทรงพลานุภาพที่แท้จริงจะปราศจากการต่อต้านในทางอำนาจ (มาอุปการ เป็นสัญลักษณ์ดังกล่าว) ถ้าหากมีการต่อต้านจนสำเร็จก็เหมาะสมต่อราชชาติอ่อนแอแล้ว อำนาจจึงมีความจำเป็นสูงสุดของราชชาติต้องตระหนักถึงและเป็นไปได้ที่ถูกเน้นมากกว่าการยอมให้ในเรื่องสวัสดิการ เช่นการเก็บภาษีคั่งในสำนวนท้องถิ่น

9. หากไม่นับสำนวนภาคใต้ ซึ่งไม่ครบสมบูรณ์แล้วพบว่า ตอนศึกกุมภกรรณในฉบับวาลมิกิ เน้นที่ตัวกุมภกรรณไม่ใช่ที่อาวุธและอาวุธที่ถือก็เป็นคทาไม่ใช่หอก ในขณะที่ฉบับ รร.1 เน้นความวิเศษของหอกโมกขศักดิ์มากกว่าตัวกุมภกรรณเอง อาจเป็นเพราะหอกเป็นของพระพรหมผู้เสมอค้ำยনারายณ์ก็เป็นได้ ในฉบับท้องถิ่นเช่น รท. โมกขศักดิ์เป็นหอกเช่นเดียวกับฉบับ รร.1 ส่วนฉบับอื่น ๆ เป็นขลุ่ย ยกเว้นฉบับ รล. ที่โมกขศักดิ์กลายเป็นชื่อยักษ์ ความสำคัญอยู่ที่ว่า ผู้พุ่งอาวุธกับผู้ของอาวุธเสมอกันด้วยฐานะ เช่น ผู้พุ่งหอกใน รร.1 คือกุมภกรรณเป็นน้องราพณ์ และผู้ของหอกคือพระลักษมณ์อันเป็นน้องพระราม ใน รช. ผู้ยิงขลุ่ยคือราพณ์ผู้ของขลุ่ยคือพระราม ใน รพ. ผู้ยิงขลุ่ยคือวิไลหา (ราพณ์) ผู้ของขลุ่ยคือพระราม และฉบับ รท. ผู้พุ่งหอกคืออินทวิชิต (ฉบับนี้เป็นน้องราพณ์) ผู้ของหอกคือพระลักษมณ์ ส่วนในฉบับวาลมิกิเนื่องจากไม่มีโมกขศักดิ์ แต่คู่ต่อสู้ของกุมภกรรณคือสุกรีพิราชาพันธมิตรแห่งพระรามซึ่งกุมภกรรณได้รับชัยชนะในขั้นต้นเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงความสำคัญของตำแหน่งและศักดิ์ศรี ตลอดจนความเสมอกันในตำแหน่งและศักดิ์ศรี เมื่อมีการติดต่อกัน (Interaction) ลักษณะการบูชาความเจ้ายศเจ้าอย่าง (ไม่ว่าผู้อยู่เหนือกว่า หรือการยอมรับจากผู้ต่ำกว่า หรือแม่แต่ในกรณีในการสมรสที่เลือกคู่ครองด้วยสถานภาพของหนุ่มสาว) จึงเป็นส่วนสำคัญของสังคมไทย

10. ความเป็นพิเศษของชนชั้นสูงที่ไม่เหมือนใคร เป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งโดยเฉพาะความเป็นอมตะของผู้นำ ซึ่งต้องใช้ความสามารถพิเศษของผู้ทาทายในการกำจัด ผู้ไม่มีบุญญาภินิหารจึงไม่คู่ควรในการทำทาย ความตายของราชาจึงถูกปรุงแต่งให้ดูซับซ้อน โดยเฉพาะ รร.1 ค่อนข้างจะมีความซับซ้อนกว่าฉบับอื่น ๆ ในฉบับ รล. การกำจัดทศกัณฐ์ก็โดยพระรามตัดหัวแล้วให้แม่ชรีรับหัวไว้ การต่อหัวไม่คิดทำให้ราพณ์สิ้นชีวิตลง อีก 3 ฉบับถ้าไม่นับฉบับ รล. ราพณ์ตายด้วยศรวิเศษทั้งสิ้น ในฉบับวาลมิกิ ราพณ์ตายด้วยศรพรหมาศศรกับทั้งมนตร์อาถิตย์หยุดยั้ง ในขณะที่ฉบับ รร.1 ราพณ์ตายด้วยศรพรหมาศศร กับทั้งหนุมานต้องช่วยขี้ควงใจทศกัณฐ์ ไม่ว่าจะการถอดดวงใจของทศกัณฐ์ก็คี่, หรือการที่ต้องใช้พลังตัวละครเอกถึง 2 ตัว, หรือความงงววยของพระรามและกองทัพต่อความสง่างามของราพณ์ในการเป็นพระอินทร์แปลงก่อนตายก็คี่ สะท้อนถึงความเป็นพิเศษของราพณ์ ที่ตัวละครในฉบับอื่นไม่วิจิตรบรรจงเท่า อาจเป็นไปได้ที่ว่าการให้ภาพพจน์ของทศกัณฐ์แม้เป็นตัวร้ายก็คี่ ก็ยังแสดงให้เห็นถึงบารมีของพระมหากษัตริย์ และเป็นไปไม่ได้ (ไม่คู่ควร) ที่ผู้ต่ำกว่าจะไปทำทายต่อฐานะของเทวราชา นอกจากผู้เสมอคู่เทียบเท่านั้น

สำนวนรามเกียรติ์แม้จะมีตอนเหมือนกัน แต่การเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดทำให้ภาพสะท้อนทางการเมืองแตกต่างกัน โดยเฉพาะในสังคมที่เจริญกว่าภาพทางการเมืองจะซับซ้อนและหลากหลายกว่า ความคิดทางการเมืองที่ถูกบรรจุลงใน รร.1 เป็นตัวอย่างดังกล่าว ความแตกต่างจากสำนวนท้องถิ่นและการปรับปรุงจากฉบับวาลมิกิ อาจแสดงให้เห็นถึงวิถีของกระบวนการกล่อมเกลாத่างสังคม ไม่ว่าจะในแง่ของการที่ชนชั้นสูงในครั้งกระนั้นมิอยู่ หรือความพยายามที่จะถ่ายทอดของชนชั้นต่ำกว่า ไม่ว่าจะในส่วน ของระบบอุปถัมภ์และพวกพ้อง, ความซับซ้อนต่อการมองปัญหา, การเน้นราชพิธี, สถานภาพ, ความเป็นศักดิ์นาสวามีภักดิ์, การทำทายอำนาจ, อำนาจรัฐ, ความเป็นเจ้ายศเจ้าอย่าง และความเป็นพิเศษของชนชั้นสูง (โดยเฉพาะราชาและราชวงศ์) ที่ต่างจากชนชั้นอื่น

ความบิดเบือนเนื่องจากสาระที่รามเกียรติ์มีแต่สำนวนอื่น ๆ ไม่มี

ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งอาจแสดงถึงเจตนารมณ์ของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ในบางส่วนได้ กล่าวคือ สาระบางส่วนของรามเกียรติ์ (รร.1) ปรากฏขึ้น ในขณะที่สำนวนรามเกียรติ์ท้องถิ่นหรือฉบับวาลมิกิไม่มี ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าอาจได้รับอิทธิพลจากสำนวนอื่น ๆ นอกเหนือจากสำนวนที่กล่าวมา หรือเป็นของที่แต่งขึ้นใหม่ โดยการสำรวจสำนวนที่ใกล้เคียง คือฉบับท้องถิ่นและต้นฉบับของวาลมิกิ ทำให้ทราบว่าประเด็นหลังคือความเป็นของใหม่มีน้ำหนักมากขึ้นแต่อย่างไรก็ตามทั้ง 2 ประเด็นยังคงมีความหมายในทางการเมือง ยิ่งเมื่อการตีความหมายในทางการเมืองในส่วนของใหม่นี้ มีความหมายต่อกระบวนการกล่อมเกลாதองศาทางสังคมด้วยแล้ว การตีความจึงยิ่งมีความมากขึ้น

สำหรับในส่วนนี้จะศึกษาเฉพาะประเด็นสำคัญเท่านั้น ในตอนที่ปรากฏในรามเกียรติ์ (รร.1) แต่ไม่พบในสำนวนท้องถิ่น (โดยเฉพาะยกเว้นฉบับ รค. ที่ไม่สมบูรณ์) และวาลมิกิ? ประเด็นที่สำคัญที่ควรพิจารณามีดังต่อไปนี้

1. ไม่มีฉบับใดเลยที่มีตอนหิรัญยักษณ์ฆ่าแผ่นดิน ในขณะที่ยามรามเกียรติ์ (รร.1) บรรจุไว้ตอนจุดเริ่มต้นของเรื่อง อันที่จริงหิรัญยักษณ์เป็นตอนหนึ่งในนารายณ์ 10 ปาง แม้ตอนหิรัญยักษณ์จะไม่ใช่เรื่องใหม่เพราะเหตุผลดังกล่าว แต่การนำมาไว้จุดที่สื่อถึงความเบี่ยงเบนที่ควรพิจารณา การใช้ศัพท์ว่าฆ่าแผ่นดินแสดงถึงภาวะสงคราม (State of War) ที่ไร้ระเบียบและสับสนอลหม่าน ซึ่งไม่มีผู้ใดจะคุมครองได้ (คล้ายสงครามเสียดวง 2310 และสงครามปลายสมัยพระเจ้าตาก) จนพระนารายณ์ต้องแสดงเทวานุภาพโดยอวตาร เป็นหมูลงไปปราบความยุ่งเหยิงของสังคม ตั้งแต่สมัยเสียดวงจนถึงปลายสมัยพระเจ้าตาก จำเป็นต้องมีอศวินมาชาวในทำนองเดียวกัน การแก้ปัญหาภาวะความยุ่งเหยิงดังกล่าวเป็นหน้าที่ของชนชั้นสูงใน ส่วนกลางมากกว่าของท้องถิ่น การกอบกู้เอกราชจึงเป็นภารกิจของส่วนกลาง แม้ในขณะที่ท้องถิ่นอาจมีส่วนในเชิงการทำลายอำนาจมากกว่า ดังได้กล่าวมาแล้วยิ่งกว่านั้น ยังยืนยันได้จากตอนกำเนิดคโยชยา อันเป็นการสร้างพระ

---

7 ประเด็นเหล่านี้มีผู้ศึกษาในเชิงวรรณคดี จึงนำผลงานเหล่านี้เป็นฐานในการตีความทางการเมือง กุศิราพร, รามเกียรติ์..., หน้า 205-72 และสมพร, ความสัมพันธ์..., หน้า 149-62.

นครหลังจากการปราบทมิฬยักษ์แล้ว ในขณะที่ไม่มีในสำนวนอื่นใดเลยแม้แต่ฉบับวาลมิกิ

2. สำนวนที่มีเฉพาะใน รร.1 อีกตอนหนึ่งคือ เมขลา ไม่ว่าเมื่อตอนพบ รามสูรหรือ ปโรต การล่อแก้วของเมขลาและการขว้างขวานเป็นการบรรยายธรรมชาติ อย่างง่าย ๆ ของฟ้าแลบและฟ้าร้อง ซึ่งเป็นเรื่องจินตนาการการอธิบายธรรมชาติที่พุ่ม เพื่อยและไม่จำเป็น (เพราะไม่เกี่ยวข้องกับแก่นเรื่อง) สำหรับสำนวนท้องถิ่นที่จะบันทึก ไว้ อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติดังกล่าวไม่อาจจะเม็ดใดเม็ดแต่ผู้เป็นพระราม การล่อแก้ว ดังกล่าวเคยทำให้รามสูรโกรธพระอรชุนที่เหาะขวางหน้า เลยเข้าต่อสู้จับอรชุนขว้างไป (ทำนองฟ้าผ่า) จนทำให้เขาพระสุเมรุหักคอง ซึ่งโดยปกติไม่มีผู้ใดมั่งอาจทำลายสถานที่ ประทับของทวยเทพและเทพเจ้าได้ พลังธรรมชาติ (เช่นฟ้าผ่า) อยู่นอกกฎเกณฑ์การทำ ทาย ไม่มีทวยเทพองค์ใดที่ทำหิรามสูรในกรณีดังกล่าว เป็นความนึกของพระอรชุนเอง ที่ไม่เข้าใจธรรมชาติ ครงนี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงกฎธรรมชาติแห่งความรุนแรงอันอาจ เป็นตัว แรงในการ สันสะเหือนศูนย์กลางอำนาจได้แนบ เนียนกว่าวิธีการอื่น

การ เอนทรุกของ เขาพระสุเมรุ อาจเป็นสัญลักษณ์ของภาวะไร้อัมคฤชซึ่ง เปิดโอกาสให้มีการระดมผู้มีความสามารถเข้าแก้ไข ในรามเกียรติ์ทุกสำนวนรวมถึงฉบับ วาลมิกิ ไม่เปิดโอกาสให้สัตว์ในพิภพแสดงบทบาทต่อเทพเจ้าได้ชัดเจนเท่า รร.1 พาลี และสุครีพเป็นตัวอย่างของการถูกระดมผู้มีความสามารถเข้าแก้ไขปัญหาแห่งรัฐ (ทวย เทพ) ยิ่งในภาวะวิกฤติการณ์ไร้อุบายดังกล่าว ผู้มีความสามารถเข้าแก้ไขปัญหายังมี ความจำเป็น เป็นไปได้ที่ความไม่ซับซ้อนและไม่มีการต่อวิฤติการณ์ที่รุนแรง ของท้องถิ่น ไม่เปิดโอกาสให้มีความคิดทำนองนี้ นำพิจารณาตรงที่ว่าการแก้ปัญหามาพระ สุเมรุของสุครีพเป็นไปตามกรอบแห่งระบบ มิใช่ลักษณะทำลายและตั้งตนเองเป็นใหญ่ แต่ เพื่อเป็นการอาสาและภักดีต่อทวยเทพอย่างเต็มความสามารถ ลักษณะเช่นนี้แน่นอนย่อม เป็นที่ต้องการของราชาในภาวะก่อสร้างตัว นำเสียดายตรงที่ว่าการตอบแทนคุณงาม ความดีกลับเกี่ยวข้องกับเพศ เนื่องจากความสำเร็จของสุครีพได้นำการตอบแทนและ เพราะเพศทำให้พาลีแย่งนางคาราไป อังคะธูสาวและความแตกแยกเนื่องจากปัญหาธู สาว (เช่นระหว่างพาลีกับสุครีพ) ไม่ปรากฏในสำนวนรามเกียรติ์ฉบับใด แต่ปัญหาทาง เพศดังกล่าวกลับถูกเน้นใน พระราชกำหนดใหม่ แทนใน รร.1 ครั้งรัชกาลพระองค์

เป็นไปได้ที่วาสังคมเมืองท่า เช่น กรุงเทพฯ เชื่อว่านายทอปัญหาเหล่านี้ ง่ายกว่าวิธี
ชนบทในท้องถิ่นที่ห่างไกลออกไปซึ่งเป็นสังคมแคบกว่า

ปัญหาผู้สาวดังกล่าวมีผลต่อบุตร เช่นกรณีของคตลูกศิษย์นางมณฑิกับพาลีซึ่ง
เป็นปัญหาความมาหลังจากปัญหาทางเพศ ในส่วนวท้องถิ่นไม่ได้กล่าวถึงเรื่องเหล่านี้เลย
ในขณะที่คตบิชาลมิถิเห็นว่า คตวเป็นภรรยาที่ชอบธรรมของพาลี (เพราะแต่งงานโดย
ประเพณีไม่ได้แย่งจากสุครีพ) และองคตก็เป็นลูกของนางคตวกับพาลี มณฑิไม่เคยมี
ส่วนในวิธีชีวิตของพาลี คงมีแต่ รร.1 เท่านั้นที่ย้ำในปัญหาคงกล่าว ปัญหาผู้สาวระหว่าง
ลีคว, พระรามและทศกัณฐ์ รวมทั้งกรณีส่วนนักขาเกี่ยวพระราม จึงไม่ใช่ประเด็นเดียวกับที่
ไทยรับจากรามายณะ แต่การตอกย้ำในกรณีของพาลีและอีกหลายกรณีเป็นลู่ทางในการ
สะท้อนภาพปัญหาในครั้งกระนั้น (ความผิดทางเพศ)

3. ลักษณะการอาสาเจ้าในตัวอย่างของสุครีพ ถูกตอกย้ำให้หนักแน่นขึ้น
ในกรณีศึกปทนต์ตันคัยกั เพราะท้าวทศรถถูกอัญเชิญโดยพระอินทร์ให้มาปราบยักษ์ ผู้ก
ความเคืองครอนบนสรวงสวรรค์ ในตอนนี้อาจจะก้าวไปไกลกว่าสุครีพ ในข้อที่ผ่านมามาใน
แง่ที่ว่า แม้ว่าจะเป็นการคงไว้ซึ่งระบบความภักดีต่อเทพเจ้า และการระดมผู้มีควม
สามารถ ยังแสดงให้เห็นถึงการปราบผู้ททททและอหังการ ซึ่งใน รร.1 มีหลายตอน
และเน้นมากเป็นพิเศษ เป็นไปได้ที่วาทุติกรรมของกบฏหรือผู้ททททถูกปฏิเสธอย่างสิ้น
เชิง และเป็นการเตือนผลของการกระทำดังกล่าวซึ่งในส่วนวท้องถิ่นไม่ปรากฏ แต่ใน
ฉบับวาลมิกิพบในบทบาทของรามสูรที่ททททพระรามแต่ก็ยอมภักดีในที่สุด

4. ศึกปทนต์ตันคัยกัเป็นสงครามที่สมศักดิ์ศรี เนื่องจากเป็นศึกใหญ่ แต่แม้ใน
การวิวาทเล็ก ๆ ก็สะท้อนให้เห็นภาพอย่างเกี่ยวกับศึกปทนต์ตันคัย เมื่อธราวกุมภกาศท
พิชิตลจิตพระพรหมเพื่อขออาวุธ เพียงพระพรหมไม่ยื่นอาวุธก็มือ กุมภกาศก็คิดว่า เป็น
การหมิ่นศักดิ์ศรี การวิวาทกับพระลักษณก็เพียงเพราะพระลักษณหยิบอาวุธที่ตอกอยู่นั้นขึ้น
แกลงเพราะไม่รู้ว่ามีเจ้าของ แสงอาวุธแปลบปลามไปเข้าตากุมภกาศ ๆ โกรธจึงสู้รบ
กัน จนกุมภกาศต้องตายในที่สุด (ท่านองนักเลงมองหน้ากัน) ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้
เห็นภาพการพิทักษ์และปกป้องเทพเจ้าของพระลักษณโดยไม่รู้ตัว หรือเป็นเจตนาารมณของ
ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ว่าผลของผู้หมิ่นพระบรมเศษานุภาพแม้ในกรณีรายเล็ก ๆ ก็ถึงชีวิต

แต่อย่างน้อยที่สุดอาจเป็นพฤติกรรมที่คิดว่าความเป็นลูกผู้ชาย (กฎหมายอายุเพียง 19 ปี) ต้องไม่ยอมให้ใครหมิ่นศักดิ์ศรีไม่ว่าพระพรหมหรือพระลักษณะก็ได้

การมคงปัญหาอย่างง่าย ๆ มิใช่มีในกรณีการต่อสู้ หรือแม้แต่การป้องกันตัวก็ตาม ความไม่รอบคอบต่อการใคร่ครวญปัญหา และพ้อให้ปัญหาผาน ๆ ไปเกิดขึ้นในกรณีของชีวหา เรื่องของชีวหาไม่ได้เน้นในรามายณะ และกล่าวถึงเพียง 2 ฉับซึ่งอยู่ในสำนวนอีสานทั้งสิ้น แต่พบาทต่างกัน ชิวหาของสำนวนอีสานเป็นนักต่อสู้และวางแผนล่อให้พระรามเดินข้ามลิ้นของตน เพื่อจะได้ปล้ำลิ้นให้คว่ำลงทำลายกองทัพพระราม ในขณะที่ชีวหาในฉบับ รร.1 เป็นเพราะชี้เกี้ยวในการเดินตระเวนวัง จึงแลบลิ้นปิดเมืองแล้วหลับไป ทศกัณฐ์ไม่เห็นลงกาจึงขวางจักรศักดิ์ลิ้นจนลิ้นชีวทลง บทเรียนแห่งความตายอาจเตือนให้สำหรับผู้มักง่าย ขาดความรอบคอบและเกียจคร้าน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปกครองระบอบรัฐในขณะที่ทรงดินไม้ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ในตอนดังกล่าวเลย

5. การย้ายในระบบศักดินาสวามิภักดิ์เห็นได้ชัดจาก รร.1 ตอนท้าวมหาชมพู ในขณะที่สำนวนท้องถิ่นยอมต้องปฏิเสศโดยธรรมชาติ แต่ไม่พบในฉบับวาลมิกิ ท้าวมหาชมพูเป็นราชาที่ไม่ยอมอ่อนต่อผู้ใด และไม่เชื่อว่าพระรามคือพระนารายณ์ การขัดขืนเป็นเรื่องปกติสำหรับเจ้านครทั่วไป เมื่อพระรามแสดงเทวานุภาพแห่งความเป็นนารายณ์ให้เห็นจึงยอมสวามิภักดิ์ โดยยอมถวายพล ทั้งที่แท้จริงแล้วพระรามไม่ได้ต้องการอะไรมากมายจากท้าวมหาชมพู (นึกกับกรณีสุกรีพ) เพราะยังคงให้รักษาเมืองชมพูตามเดิมกลับให้ดูแลขัดขืนอีกด้วย การทำให้ท้าวมหาชมพูสวามิภักดิ์เป็นเพียงเพราะต้องการเพิ่มพระบารมีขึ้นไปอีก ลักษณะเดียวกันเน้นในตอนสวามิภักดิ์ของมัทลิวัน, มุขมาลี และสัมพาที การสวามิภักดิ์ต่อเทวราชาย่อมได้รับความคุ้มครองเป็นการตอบแทน เพราะทั้ง 3 คนหลังพ้นคำสาปทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้มีในฉบับวาลมิกิ เช่นกัน แต่ก็ไม่หนักแน่นอย่างกรณีท้าวมหาชมพู และไม่ปรากฏในสำนวนท้องถิ่น

6. การไถ่มาซึ่งผลประโยชน์เป็นสิ่งที่ยอมรับว่าปกติในทางการเมือง โดยเฉพาะผู้ปกครอง การไม่ได้ควยเคระทองเอาด้วยกล ไม่ได้ควยมนตรีทองเอาด้วยคทา เป็นเรื่องที่ทศกัณฐ์นำมาใช้ควรวลักพานางสีดา แต่การใช้ศาสนาเป็นเครื่องบังหน้า ไม่อาจยอมรับได้ ในสำนวนท้องถิ่นใด ในฉบับ รร.1 ทศกัณฐ์ปลอมเป็นนักบวช (โยคี)

เพื่อลวงสีคา ความบริสุทธิ์ของผู้ทรงศีลทำให้สีคาเชื่อใจ จนทศกัณฐ์ล่องลงไปได้ เป็นไปได้ที่ว่าลักษณะณี คนไทยไม่รู้จักเจ็บร้อนเพราะไม่ใช่พระสงฆ์ แต่ในขณะที่ฉบับวาลมิกิรับไม่ได้ เนื่องจากณีอยู่ในลัทธิพราหมณ์ ในส่วนวาทองถิ่นซึ่งยึดมั่นอยู่กับพุทธศาสนาอย่างจริงจัง การใช้พระเป็นข้ออ้างบังหน้าเป็นไปได้ เพราะเหตุนี้ทศกัณฐ์จึงไม่ค่อยได้ใช้ศาสนาเป็นเครื่องบังหน้าในแก่นของเรื่อง (มีการประณามประปรายเฉพาะในบางตอนเท่านั้น) และถูกนำมาใช้เพียง 2 ครั้ง ใน รร.1 โดยครั้งหลังไปลวงพระรามให้ตัดใจจากสีคาเสีย นอกเหนือจากครั้งแรกที่ปลอมเป็นณีไปลักสีคา แต่ทศกัณฐ์กลับถูกประณามในปัญหาทางเพศมากกว่าการทำลายศาสนา ในฝ่ายพระรามก็เคยให้หนุมานไปหลอกโคกมณีศราราวดวงดวงใจทศกัณฐ์ แม้ความจริงวิธีการได้มาดังกล่าวโดยการอิงศาสนานั้นจะสกปรกก็ตาม อาจเป็นไปได้ที่ความรู้จักศาสนาตกต่ำลงในปลายสมัยอยุธยาจนตลอดกรุงธนบุรี ทั้งนี้เพราะข้อปฏิบัติของพระสงฆ์นั้นได้รับการบิดเบือนจากพระสงฆ์เอง

7. ศิกกุมภกรรณไม่มีในฉบับท้องถิ่น มีแต่ศิกโมกษศักดิ์ (ได้กล่าวมาแล้ว) ซึ่งต่างจากตอนกุมภกรรณ กุมภกรรณในฉบับวาลมิกิเป็นยักษ์กักขพะ อูร้าย แต่รักผู้เป็นที่กุมภกรรณในราม เกียรตีเป็นยักษ์ทรงธรรมที่รักพี่ชาย ฝีมือรบของกุมภกรรณใน รร.1 ลึกล้ำกว่าในฉบับวาลมิกิที่เขาแตกสั่นกินฝ่ายศัตรู แต่กุมภกรรณใน รร.1 เป็นการต่อสู้ที่วางแผน เช่น การถามปัญหาพระรามเพื่อพิสูจน์ความเป็นพระจักริศ, การหลอกล่อสุครีพให้ถอนคันรังเพื่อให้เหนื่อยแรงเสียก่อนจึงเข้ารบช่วย, และการวางแผนทหน้าให้กองทัพพระรามขาดน้ำ ความซับซ้อนในการวางแผนไม่ปรากฏเลยในส่วนวาทองถิ่น และที่กุมภกรรณแพ้ใน รร.1 ไม่ใช่เพราะฝีมือ แต่เพราะกลโกงของกองทัพพระราม และข่าวสารที่รั่วไหลโดยพิเภก ลักษณะดังกล่าวสะท้อนบทบาทของการใช้ปัญญา ที่มีเพื่อคุ้มครองราชาผู้เป็นพี่ชาย

8. ในรามเกียรติ์ฉบับ รร.1 ฝ่ายลงกามีกองทัพญาติมิตรมาช่วยมากมาย เช่น สหัสเคชะและมุลพลัม, แสงอาทิตย์, ลักดูงและตรีเมฆ, สัทธาสุรและวิรุณจำบัง, ทัพนาสุร, และท้าวจักรวรรคี ในขณะที่ส่วนอื่น ๆ ไม่มี ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสำคัญของสงครามในระดับมหาสงคราม จึงต้องรวมพลังญาติมิตรอย่างสุดกำลัง ความยิ่งใหญ่ของสงครามทำให้เนื้อหามีลักษณะมหุรธาและเสริมบารมีของราชนันต์ แต่ชัยชนะ

ของพระรามต่อญาติมิตรของทศกัณฐ์ทั้งหมด ยิ่งทำให้พระรามมีบารมีมากขึ้นไปอีก ดังนั้นไม่ว่าในกรณีของการมีพันธมิตรของราพณ์ และชัยชนะต่อมหาสงครามของพระราม เป็นความจำเป็นต่อราชาที่สะท้อนให้เห็นจากมหาสงครามในรามเกียรติ์

9. ความสามารถและบทบาทของสตรีมีบางตอนปรากฏในส่วนนทốngถิน แต่ไม่ปรากฏในฉบับวาลมิกิ เช่นนางลอยและตอนสุพรรณมัจฉา มีบทบาทสตรีตอนเดียวที่ไม่ปรากฏในฉบับโคเลเย ยกเว้นใน รร.1 คือตอนมณโฑทำพิธีสัจชีพ แท้จริงตอนนางลอยพบในส่วนอื่นสาน แต่ไม่ใช่เบญจฉาย กลับเกิดจากฝีมือของบุรุษ ส่วนสุพรรณมัจฉาเป็นสตรีก็จริงแต่ก็ไม่ใช่ระคัมภนางพญาอย่างสุพรรณมัจฉาใน รร.1 และมีขึ้นเพื่อเพิ่มบทบาททางเพศให้แก่หุมนานเท่านั้น การหุงน้ำทิพย์หรือสัจชีพเป็นทางออกทางสุดท้ายที่มณโฑกระทำให้ทศกัณฐ์ หลังจากเคยเสนอแนะให้นำพันธมิตรมาช่วย สถาปคังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของสตรีต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการแบกรับปัญหาบ้านเมือง (ในขณะที่บทบาทคังกล่าวไม่ปรากฏในส่วนนทốngถิน หรือแม้แต่ในฉบับวาลมิกิ) สตรีสูงศักดิ์ในราชสำนักของไทย จึงค่อนข้างได้เปรียบเพราะถูกยอมรับในบทบาท โดยเฉพาะการมีพระบรมราชินีนาถในรัชกาลหลัง ๆ

10. การจัดแผนผังวังและป้อมปราการ มีปรากฏในงานของวาลมิกิ และฉบับรร.1 ซึ่งสะท้อนถึงการปกครองแบบราชธานีที่เป็นอาณาจักร ในขณะที่นทốngถิน ไม่ได้ปรากฏในส่วนคังกล่าวชัดเจน ทั้งนี้เพราะระคัมภราชอาณาจักรแล้ว ค่ายคูกำแพงเมืองเป็นระบบป้องกันที่สำคัญนอกเหนือจากกองทหาร ค่ายและผังเมืองเป็นการส่งเสริมพุทธศาสตร์การรมให้กองทัพเป็นอย่างดี โดยทั่วไปตัวเมืองปนะกอบค้วย คำหนักที่ประทับห้องพระโรง ห้องสนม หน้าพระลาน ทิมวัง ทิมตำรวจ ทิมโซลน โรงช้าง โรงม้า โรงรถ ศาลาอุกขุน กำแพง (รวมถึงเชิงเทียน จ่องปิ่น และซุ้มทวาร) และอ่างหรือสระน้ำเป็นต้น ส่วนแนวที่จะป้องกันเมือง

(Front) มีลักษณะ 4 แบบ* คือ

1. คุน้ำเป็นแนวป้องกัน เช่น อโยธยา (เมืองหลวงของไทยมีลักษณะเช่นนี้)
2. เป็นเกาะไข่มุทหรือสมุทรเป็นคูเมืองเสริมคลอง คูเมืองชั้นใน เช่น ลงกา
3. ไข่มุทเป็นแนวป้องกัน เช่น ชีคชิน (ตั้งเมืองในป่า)
4. ใช้อาณาเขตของภูเขาเป็นแนวป้องกัน เช่น เขาพระสุเมรุของพระอินทร์อันมีเขาบริวาร เป็นจตุโลกบาลล้อมอยู่

โดยแนวป้องกันดังกล่าว ลงกาเป็นนครที่ค่อนข้างแข็งแกร่งเหมาะกับการตั้งรับซึ่งแสดงให้เห็นว่ากว่าพระรามจะหักเมืองเข้าได้ (ความจริงเป็นการต้อนอกเมืองตลอดเวลา กองทัพพระรามไม่เคยยกเข้าเมืองด้วยซ้ำ) ไข่มุทนานเกือบตลอดเวลา เคนคงอยู่ในขณะทีอโยธยา แนวป้องกันอ่อนกว่าจึงใช้นโยบายรุกมากกว่ารับ ชีคชินหรือ

---

* น่าสังเกตว่า ลำดับของการสร้างแนวป้องกันสะท้อนถึงสถานภาพของเผ่าพันธุ์ เพราะในทางภูมิศาสตร์ หิมาลัยเป็นที่อยู่ของพวกเทวคานันที่อยู่ตอนเหนือสุด อโยธยาเป็นชุมชนเมืองรายล้อมด้วยแม่น้ำคงคาและยมนาอยู่ถัดลงมา ส่วนภาคกลางและใต้ของอินเดียเป็นป่าเขาเป็นที่อยู่ของพวกลิง ใต้สุดพื้นแผ่นดินเป็นที่อยู่ของยักษ์ซึ่งจัดว่ามีสถานภาพต่ำสุด ลักษณะอย่างนี้ น่าจะคล้ายไทย เพราะทางเหนือเป็นภูเขาที่สูง อโยธยาเหมือนอโยธยาที่ล้อมด้วยลำน้ำ ชนบทและป่าเป็นที่อยู่พวกไพร่พล แต่เกาะในไทยไม่เด่นชัดเหมือนลงกา ยกเว้นใต้สุดของไทยเป็นที่พำนักของอิสลามซึ่งต่างศาสนา แต่ในการตีความการให้ทางเหนือเป็นที่อยู่ของสวรรค์ชี้คความรู้สึกของคนไทย เพราะพม่าอยู่ทางเหนือของไทย โดยเฉพาะพระรามเคนคงพันการรบกวณของอโยธยาเมื่อล่วงข้ามลำน้ำสะโตงอันมีชื่อตรงกับลำน้ำที่พระนเรศวร เคยข้ามเมื่อครั้งประกาศเอกราช ซึ่งอาจตีความได้ว่าศึกลงกาคือศึกพม่ากับไทย

ชมพู อาศัยแนวป้องกันที่ค่อนข้างสมบูรณ์ด้วยพลาหาร จึงเป็นฝ่ายสนับสนุนกำลัง การ
ทะลุทะลวงของศัตรูต้องใช้เวลายาว เนื่องจากต้องบุกป่าฝ่าดง ยกเว้นกรณีใช้วิธีทางอากาศ
ซึ่งต้องอาศัยผู้มีวิชาความรู้สูง เช่น ทศกัณฐ์เฝ้าข้ามเมืองชิตจินคราวันนำธโศกกลับลงกา
สำหรับภูเขานั้นเป็นที่ตั้งมั่นที่อันตรายถ้าศัตรูมีพลังกำลังสูง เพราะในรามเกียรติ์มีเมืองที่
ตั้งบนภูเขานี้ 2 เมือง คือไกรลาศกับพระสุเมรุแต่ก็ถูกทำให้ทรุด (เอนลง) ทั้ง 2 เมือง
การตั้งอยู่บนภูเขานี้ไม่มีประโยชน์ในแง่ของการป้องกันดังกล่าว แต่เหมาะสำหรับผู้มีบารมี
สูงเทียมเทพเจ้าที่มีศักดิ์และสิทธิ์ จนผู้อื่นไม่กล้ารุกรานโดยสำนักของคน

ลักษณะของแนวป้องกัน ทำให้ตีความถึงนโยบายด้านการทหารได้ไม่ว่านโยบาย
การรุกหรือรับ หรือแผนการณ์ทางยุทธศาสตร์ เช่น บทบาทของสุวรรณมัจฉา กับการจอง
ถนนหรือแม่แต่เบญจกายกับนางลอย เป็นต้น

จากการศึกษาในส่วนหรือสาระที่รามเกียรติ์ (ร.ร.๑) มีในขณะที่สำนวน
อื่น ๆ ทั้งหมดไม่มี แสดงถึงความใหม่ที่บรรจุลงไป เน้นอนการบรรจุสิ่งที่ไม่ปรากฏมาก่อน
เป็นการละเมิดโครงเรื่องเก่าและความเชื่อของท้องถิ่น ซึ่งย่อมต้องมีความหมายมาก
เพียงพอในการแลกเปลี่ยนความคิดต่อการกล่อมเกลาสังคมการเมือง ในระดับหนึ่งที่มีผู้ประ
พันธ์ (ร.๑) ได้เคยประสบมา (โดยเฉพาะจากการที่เคยเป็นแม่ทัพ ออกสู่ภูมิภาค) จึงนำ
บรรจุลงในรามเกียรติ์ การแปลความหมายในส่วนนี้ จึงได้พบสาระสำคัญนอกเหนือจาก
สำนวนอื่น ๆ ได้บรรจุหรือเน้นหนักไว้ เช่น การกอบกู้เอกราชโดยการยุติสภาวะสงคราม
มาสู่สังคมที่สันติ, การปล่อยให้สภาวะสงบสุข หรือการอาศัยธรรมชาติในการเปลี่ยนแปลง
หรือทำลายอำนาจรัฐ, การระดมผู้มีความสามารถมาช่วยแก้ปัญหาบ้านเมือง, ปัญหาทาง
เพศ, สภาวะแห่งความเป็นเทพ, การหมิ่นพระบรมเชษานุภาพ, อันตรายจากพฤติกรรม
มักง่าย เกียจคร้านและขาดความรอบคอบ, ศักดินาสวามีภักดิ์, การเน้นเป้าหมายมาก
กว่าวิธีการในบางครั้ง (แม้จะใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ), การวางแผนและการเก็บความ

ลับ, การมีพันธมิตรเป็นฐาน, และการสนับสนุนจากสตรี เป็นต้น การสำรวจดังกล่าวของ
 สาระที่มีในรามเกียรติ์ แต่ไม่มีในสำนวนอื่นดังกล่าว อาจสะท้อนให้เห็นแนวนโยบาย หรือ
 เจตนารมณ์ที่ต้องการให้มี โดยกระบวนการกล่อมเกลாதองสังคมก็เป็นได้

ความบิดเบือนเนื่องจากสาระในรามเกียรติ์ (รร.1) ไม่มีการกล่าวถึงทั้ง ๆ ที่สำนวนอื่น
 บรรจุไว้

มีอยู่หลายตอนในรามเกียรติ์ของสำนวนท้องถิ่นและฉบับวาลมิกิ ที่มีเนื้อหาสำคัญ
 แต่ปรากฏว่าฉบับ รร.1 ไม่ได้นำมาบรรจุไว้ การไม่บรรจุไว้ในที่ที่ควรจะมีหรือควรจะ
 กล่าวถึง (ทั้งที่หลายตอนอื่น ๆ ได้เคยนำมาใส่ไว้ใน รร.1) จึงน่าจะสะท้อนถึงความ
 แอบแฝงบางอย่าง ในที่นี้จะสำรวจสาระและตีความตามประเด็นสาระที่ รร.1 ละเลยไป!
 ว่าจะจะเป็นเพราะเหตุใด โดยดูตอนในสำนวนส่วนใหญ่ (ความหลายหลากของสาระราม
 เกียรติ์ จึงทำให้ประเด็นปลีกย่อยแตกต่างกันมาก) ที่รามเกียรติ์ฉบับ รร.1 ละเลยหรือ
 บางตอนที่สำคัญในฉบับใด ๆ ที่รามเกียรติ์ฉบับ รร.1 ไม่ได้อ้างถึง มีข้อควรพิจารณา
 ถึงการละเลยตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ในสำนวนอีสานโดยเฉพาะฉบับ รช. (รล.) มีตัวละครเอกเพิ่มเข้า
 มาต่างจากฉบับอื่น ๆ และมีบทบาทเด่นมาก เช่นมีม้ามณีกายปรากฏในชั้นต้น และมีท้าวสี
 ฟีนอง⁸ ทำงานควบคู่กับหนุมานในชั้นปลาย ทั้งม้ามณีกายและท้าวสีฟีนองมีบทบาทแบบ
 หนุมานในรามเกียรติ์ฉบับ รร.1 แต่ตัวละครดังกล่าวไม่นิยมในฉบับหลวง อาจเป็นเพราะ
 ม้ามณีกายไม่ได้อยู่ในตอนศึกกลางกาของท้องถิ่น และมีบทบาทแบบนิทานชาวบ้าน (เหมือนม้า
 มังกรในพระอภัยมณี) ส่วนท้าวสีฟีนองนั้น มีลักษณะทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้บทบาทของหนุมาน
 ไม่หนักแน่นอย่างวีรบุรุษ อย่างไรก็ตามตัวละครในลักษณะดังกล่าว เป็นการชมบทบาทของ

⁸คือหุลละมาน, ขวัญเต่าฟ้า, ชาคะพญา, และกัณหาพญา 2 คนแรกเป็นลูก
 พระรามต่างแม่กัน หุลละมานเป็นลูกกับแพงสี (สวาหะ) ส่วนขวัญเต่าฟ้าเป็นลูกกับนาง
 กคกระราช (นางคารา) ส่วน 2 คนหลังเป็นลูกดังคียบ (คือพาลีในฉบับ รร.1) กับนาง
 กคกระราช ดังนั้นทั้ง 4 คนเป็นพี่น้องกันแต่ต่างบิดาหรือมารดา

หมุ่มาไม่ให้คอยลงอย่างมาก เมื่อหมุ่มาในฉบับ รร.1 ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองของทหาร เอกอัครราชทูตสงคราม ให้เกิดสันติสุขและมีสันติภาพชีวิตเป็นราชา การยอมรับม้ามณีกาบและท้าวสี่พี่น้องจึงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้

2. ส่วนวาทองถิ่นนิยมใช้หลักประมาณการสาม (Rule of The Three)

กล่าวคือ ในการแสดงความสามารถของตัวละคร จะพยายามแสดงให้เกิดเหตุการณ์ขึ้น 3 ครั้งโดยประมาณเสมอ⁹ เช่นเมื่อพาลีต่อสู้กับสุครีพในฉบับ รร.1 พระรามแฉงศรสังหารพาลีไม่ได้ทันที สุครีพแพ้พาลี พระรามจึงต้องให้โพงผ่าชาวคาคหวัเป็นสัญลักษณ์จึงสังหารพาลีได้ เนื่องจากเห็นรูปร่างแตกต่างจากสุครีพ แต่ในส่วนวาทองถิ่น เช่น อีสาน สุครีพหลังจากต้องโพงผ่าแล้ว, ต้องนุ่งผ้าแดง, และครั้งสุดท้ายต้องเอาปูนแดงแต้มฝ่าเท้า จึงทำให้พระรามแฉงศรพาลีได้ เพราะเห็นแตกต่างจากสุครีพ นอกจากนี้ยังมีหลายตอนทำนองเดียวกันที่อาศัยประมาณการสาม เช่น เมื่อทรพีฝึกฆ่าทรพา หรือหมุ่มาลงศึกกับพระนารทฤาณี ในขณะที่รามเกียรติ์ รร.1 มีขั้นตอนน้อยกว่า ไม่ได้อาศัยหลักประมาณการสาม ทั้งนี้เป็นไปได้ที่วาทองถิ่นมีลักษณะแบบชาวบ้าน ต้องการความสนุกสนานที่มีอารมณ์ต่อเนื่อง และแสดงให้เห็นถึงการประสบความสำเร็จต้องใช้เวลาและความพยายาม

ความมีเวลาว่างทำให้ชาวบ้านสามารถจินตนาการนิทานได้ละเอียดละออ ซึ่งลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง หากมีการทำทนายอำนาจ (ในสายตาของชาวบ้าน) ก็จะต้องมีการเตรียมพร้อมที่ไม่ใช่ง่าย ๆ หรือการเข้าสู่ศูนย์อำนาจจำเป็นต้องมีขั้นตอนแต่ในขณะเดียวกันอาจเป็นไปได้สำหรับ รร.1 ที่เน้นถึงความสามารถ (Ability) ที่รวบรวมและกระชับของตัวละคร ที่ไม่อาจปล่อยให้พยายามและลองเล่นได้ ทั้งนี้เพราะงานราชการไม่ควรเปิดโอกาสให้เลี้ยงได้ และสงคราม (ในรัชสมัยพระองค์) ก็ต้องการความแน่นอน การเปิดโอกาสให้ลองถึง 3 ครั้ง จึงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ สำหรับงานราชการแผ่นดินในภาวะวิกฤติการณ์ที่ต้องการความเร่งด่วน

⁹ดู ศิราพร, รามเกียรติ์.... หน้า 1. 78-82.

3. สำหรับฉบับวาลมิกิ โครงร่างของ รร.1 โดยส่วนรวมไม่ได้แย้งกับฉบับวาลมิกิ แต่มีประเด็นปลีกย่อยที่ รร.1 ไม่ได้รับไว้โดยเฉพาะการเล่าเรื่องของวิศวามิตรในพาลกัณฑ์ ที่ไม่ได้นำลงมาบรรจุไว้ใน รร.1 อาจเป็นเพราะว่าเรื่องเหล่านั้นไม่อาจสะท้อนหรือควรจะใช้เป็นขบวนการกล่อมเกลாதงสังคมได้ ตัวอย่างเรื่องเหล่านั้น¹⁰ เช่น กำเนิดของพระคงคา, การกวนน้ำอมฤต, ข้อถกเถียงของการไปสู่พรหมภูมิ, และตำนานของกษัตริย์และนครบางนครซึ่งห่างไกลจากสายตาของคนไทยทั่วไป มีบางเรื่องในอโยธยากัณฑ์ เช่น ตอนณิศาบอดซึ่งบุตรณิศาได้สาปท้าวทศรถให้ตนทุกข์จนตายจากการถูกพราภกับบุตร เช่นเคราะห์กรรมที่ตนได้รับ เพราะการบิงศรของท้าวทศรถจนทำให้คนถึงแก่ชีวิตพราภจากพ่อผู้ตาบอด, หรือตอนณิศาว่าลีพูดปลอบประโลมให้พระรามกลับอโยธยา ว่าความตายเป็นเรื่องปกติ ที่ไม่อาจทำให้ท้าวทศรถกลับคืนมาได้ ควรที่จะกลับไปครองอโยธยา เพราะการบำเพ็ญพรตเพื่อโลกหน้าเป็นเรื่องไร้สาระ, หรือตอนหนุมานพบยักษ์นิสูร สานายคานลงกาและสามารถใช้อูบายจนฉานเข้าลงกาได้

แม้ใน รร.1 จะไม่ได้มีเรื่องราว (ตอน) ดังกล่าว แต่ปรัชญาของรามเกียรติ์ รร.1 ก็ได้รับบรรจุลงไว้โดยทั่วไปอยู่แล้วและค่อนข้างมากด้วย เช่นคุณธรรมต่อการเคารพภักดีและผลของการไม่กระทำสิ่งดังกล่าว (กล่าวไว้ในบทที่ผ่านมาแล้ว) ส่วนการเสนอเรื่องณิศาบอดนั้นเป็นการเรียนรู้สิ่งดีจากสิ่งชั่ว ซึ่งใน รร.1 ย่อมไม่ได้ที่จะให้ท้าวทศรถหรือตัวเอกอื่น ๆ เป็นเช่นนั้น ตัวพระจึงถูกเสนอในรูปการเรียนรู้สิ่งดีด้วยสิ่งดี, และในตอนขวาลีณีการอ้างความตายเป็นสิ่งที่ยอมรับใน รร.1 (ดังได้กล่าวในบทก่อน) อยู่แล้วโดยทั่วไป ส่วนแนวความเชื่อในเรื่องพรหมลิขิตและโลกหน้าของสังคมไทย ไม่อาจยอมรับความคิดแบบขวาลีณี ด้วยการไม่กล่าวถึงตัวละครขวาลีณีเลย, ส่วนলেখกอุบายของหนุมานถูกยกย่องเป็นพิเศษอยู่แล้ว และค่อนข้างจะมากกว่าฉบับวาลมิกิโดยทั่วไปด้วยซ้ำ

4. ทุกสำนวนทองถิ่น (ยกเว้น รค.) เน้นการที่ณิศาเนรมิตปราสาท, เพื่อน, และนางค่อมให้เป็นผู้รับใช้ดีคา ในขณะที่ รร.1 ไม่ได้กล่าวถึงเลย เป็นไปได้ที่วาลีณีของทองถิ่นไม่ได้เป็นกษัตริย์มาก่อน ความคิดถึงสถานภาพของบุคคลที่เหนือตนยังมีอยู่ อันสะท้อน

¹⁰ ดู สมพร, ความสัมพันธ์..., หน้า 143-8.

ความเพื่อยันแบบชาวบ้านต่อสถานะของความเป็นเจ้าหญิง ในขณะที่ รร.1 สถานภาพของ รร.1 คุณเคยต่อภาพความเป็นราชา ปราสาทราชวังจึงไม่ใช่จินตนาการอันสูงส่งอย่างที่ ชาวบ้านมี การปล่อยให้ลีลาเสียงตนเองใน รร.1 เป็นบารมีของลีลาที่สูงกว่าการอยู่ใน ปราสาทราชวัง อันไม่ใช่ภารกิจของนักบวชที่จะกระทำให้ได้ โดยเฉพาะชนกณีย์ผู้เป็น หมายในราชสมบัติ เป็นไปได้ที่ว่าคุณทรงพระนิพนธ์อาจทรง เสนอถึงภารกิจที่แท้จริงของนัก บวช (พระสงฆ์) ว่าคือการสละซึ่งทั้งมวล และมีหน้าที่อยู่บนสมณกิจเท่านั้น การกลับมา เลี้ยงดูลีลาของชนกณีย์ (รร.1) ในครั้งหลังก็เพราะท้าวชนกได้กลับไปสู่ความเป็นราชา อีกครั้งแล้ว ความผูกพันอยู่กับสิ่งที่ไม่ใช่กิจของสมณเพศ เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงโคคมณีย์ ในสำนวนอีสานทั้ง 2 ฉบับ ท่องเผ้าคอยปิดปากดำ เพื่อป้องกันไม่ให้ชายใดลอบมีชู้กับ นางกาลอัจนาภรรยาตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความกังวลใจเมื่อไม่ปฏิบัติในกิจของนักบวช

5. วิถีชีวิตแบบชาวบ้านบางอย่างไม่ได้ถูกนำมาบรรจุไว้ใน รร.1 แม้ว่า จะเป็นพฤติกรรมของตัวเอกก็ตาม ในสำนวนอีสานเมื่อพระรามยกศรได้แล้ว ได้แอบลัก ลอบพานางสีดาหนีไป การพาหนีเป็นการทำลายศีลธรรมของสังคม ที่ตัวเอกของเรื่องไม่ ควรมีพฤติกรรมเช่นนั้น แม้แต่เมื่อพระรามยกศรได้แล้วก็ได้ทำพิธีอภิเษกยกสีดาให้ก็ไม่ได้ ปรากฏใน รร.1 ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ที่ว่าการแต่งชนโดยการยกสตรีให้แก่ผู้ใดไม่ใช่กิจ ของสงฆ์ที่ต้องเข้าไปผูกพันทางโลก การสุมพรของราชาจะต้องถูกต้องตามทำนองคลอง ธรรม และเป็นเรื่องของพระราชพิธี ไม่ใช่การอภิเษกกันเินป่า รูปแบบของการสุมพร ระหว่างพระรามกับสีดาใน รร.1 กับสำนวนท้องถิ่น จึงแตกต่างกันเป็นอย่างมาก อาจ เป็นไปได้ถึงการเสนอแนวทางของชนชั้นสูง โดยเฉพาะปัญหาดังกล่าวในหมู่เจ้าชายของ ราชวงศ์

6. ส่วนใหญ่ของสำนวนท้องถิ่น เช่น ฉบับ รล., รช., และรท. มี การกล่าวถึงฤกษ์ยามไฟไหม้หนุมาน คราวหนุมานลงคือพระฤกษ์ (เป็นการยกของนักบวช มากเพราะมีอิทธิฤทธิ์มาก) ซึ่งไม่ได้มีการกล่าวถึงใน รร.1 เป็นไปได้ที่ว่าการทำลาย หนุมานอย่างสิ้นเชิง (ไฟไหม้เป็นจุล) เช่นนั้น แสดงถึงความไร้ความสามารถของหนุมาน เกินไป ในขณะที่ รร.1 ต้องการยกย่องวีรบุรุษอย่างหนุมาน และการพ่ายแพ้ในการประ ลองของฉบับ รร.1 ก็เพียงเพื่อเป็นการเตือนสติหนุมานเท่านั้น ดังนั้นการประลองกำลัง

ควรแต่กับนักรบไม่ใช่กับชาว อย่างไรก็ตามอาจเป็นไปได้ว่าสัญลักษณ์ของผู้มีคาไฟคือ พระอิสริว (เทพเจ้า) หรือความร่อนอาจหมายถึง พระอาทิตย์ (สุริยวงศ์) ซึ่งมีในฉบับ รร.1 การเผาผลาญ (สงคราม) จึงเป็นหน้าที่ของราชาไม่ใช่กับชาว

สาระในสำนวนทองถิ่นไม่ได้นำมากล่าวไว้ใน รร.1 โดยส่วนใหญ่เพื่อไม่ต้องการแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตบางประการของชาวบ้าน และความเชื่อบางประการ เช่น การมีผู้นำพร้อมกันหลายคนในภาวะวิกฤติการณ์เดียวกัน, การใช้เวลาในความพยายาม และการเสี่ยงมากเกินไป, การเรียนรู้คุณธรรมจากสิ่งผิดและเพื่อผลปัจจุบันเท่านั้น, การพาหนี, กิจที่ไม่ใช่ของสงฆ์, และการนำสัญลักษณ์ของราชาไปใช้ในทางอื่นที่ไม่เสริมพระบารมี ซึ่งใน รร.1 จะเน้นในสิ่งที่ตรงข้ามดังกล่าว และปรากฏอยู่ในเนื้อความใน รร.1 โดยทั่วไปอยู่แล้ว เช่นการเน้นวีรบุรุษที่เป็นเอกบุรุษในเวลาใดเวลาหนึ่ง (Given Time), ความแน่นอนในการตัดสินใจ, การมีคุณธรรมที่เรียนรู้จากสิ่งที่ถูกต้องและเพื่ออนาคตในภพหน้า, สมณกิจที่ไม่ควรเกี่ยวข้องกับโลก, และบารมีของพระราชาเป็นต้น

ความบิดเบือนเนื่องจากสาเหตุอื่น ๆ

มีความผิดปกติของเนื้อหาบางประการที่ทำให้รามเกียรติ์ รร.1 แตกต่างจากสำนวนทองถิ่น โดยเฉพาะการรับเนื้อความที่สับสนหรือสลับสวาทกัน¹¹ ทำให้การมอง

¹¹ ดูหลักเกณฑ์ทางวรรณคดีนี้ใน ศิวาพร, รามเกียรติ์..., หน้า 211-3. ในที่นี้จะใช้เกณฑ์ของสำนวนทองถิ่นและวาลมิกิเท่านั้นเป็นกรอบอ้างอิง (Frame of Reference) ตามขอบเขตที่วางไว้แม้ว่าจะมีความบิดเบือนจากสาเหตุอื่นที่อยู่นอกกรอบนี้เช่น เมื่อเทียบกับเรื่องปัทมโยนิ เทพนิยายของฮินดูที่ในพระพรหมเกิดจากพระนาภีของพระนารายณ์ แต่ใน รร.1 กลับเป็นพระอินมาตัน ตนวงศ์อโยธยา นาสังเกตว่ายังคงใช้สำนวนแบบเดิมที่กล่าวถึงทั้งอินมาตันขณะออกจากปัทมในพระนาภีพระนารายณ์ว่า "คังพรหมเรื่องเขษครรไลหงส์" การที่ รร.1 ตัดพระพรหมออกไป เพราะไม่ต้องการให้พระรามเกี่ยวข้องกับพรหมพงศ์อันเป็นคนสกุลของทศกัณฐ์ ราชศัตรูทั้งนี้ตอนดังกล่าวอาจเป็นสื่อให้ราษฎรเชื่อมั่นในพระองค์ว่าวงศ์ตระกูลของพระองค์บริสุทธิ์ไม่มีความชั่วร้ายเจือปนอยู่ คุรายละเอียดยกในมณีปิ่น พรหมสุทธิรักษา, "บทละครเรื่องรามเกียรติ์ : ภาพสะท้อนพระพุทธรูปค้ำฟ้าโลกมหาราช," วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (ฉบับภาษาและวรรณกรรม, 2525): 17-18.

ปัญหาแตกต่างกัน ทั้ง ๆ ที่แก่นเรื่องหรืออนุภาคนั้น ๆ มีโครงสร้างร่วมกัน โดยจะหยิบประเด็นสำคัญขึ้นพิจารณาค้างนี้

1. ปัญหาการมีบุตรและสามีของสตรี มีการมองภาพที่แตกต่างกันอยู่บ้าง สตรีในท้องถิ่น อาจอยู่ในภาวะที่ต้องพึ่งตัวเองมากตามลักษณะของชนบท การเลือกสามีที่เก่งและสามารถจึงจำเป็น เช่นกรณีนางกตศะราชในฉบับ รช. อยากรเป็นชายาของพระรามและยอมเป็น เพราะนางคิดว่าพระรามเก่งและมีฝีมือ สมควรที่นางจะมีลูกด้วยกัน ทั้ง ๆ ที่พระรามเป็นผู้สังหารพาลีผู้เป็นสามีตน ในขณะที่ฉบับ รร.1 สตรีมักไม่ได้เลือกสามีด้วยตนเอง และแม้จะมีสามีก็เนื่องจากอารมณ์สอสดแทรกมากกว่าการครครหวังว่าจะได้สามีที่ดี ไม่ว่าจะเป็น หนโต, คารา, หรือแม่แต่ลีดา เป็นไปได้ที่ว่าสตรีชั้นสูงในชนกลางมีสถานะคืออยู่แล้วและอยู่ในความดูแลของพ่อแม่ สถานภาพของสามี (โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ) ไม่ได้กระทบกระเทือนต่อสตรีถึงกับต้องใคร่ครวญในปัญหาดังกล่าว เท่าคนท้องถิ่น

สำหรับการมีบุตร รามเกียรติ์หลายสำนวนส่วนใหญ่ใช้สัญลักษณ์การเสกสังวาสทางปาก เช่น กำเนิดของหนุมานใน รร.1 เกิดจากการชกอาวุธพระอิศวรเข้าปากนางสวาหะ, ในฉบับ รช. เกิดจากนางคันธพิย์กษิณี ผู้ปราบนพทกษณ์รอนรับน้ำกามของท้าวธตรฐใส่ปากหญิงตาบอด, ในฉบับ รค. เกิดจากหินทุ (น้ำกาม) ของพระอิศวร โดยพระนารายณ์แปลง (เป็นหญิง) รอนรับนำไปใส่ปากสวาหะ, ใน รช. ให้กำเนิดท้าวขวัญเท่าฟ้าโดยใช้วิธีแบบเดียวกัน คือรอนรับน้ำกามจากพระอิศวรใส่ปากนางกตศะราช แล้วนางจึงสมสู่กับพระราม อย่างไรก็ตามน่าสังเกตว่า ปัจจัยการเกิดแตกต่างกันระหว่าง รร.1 กับท้องถิ่น ตรงที่ว่าฉบับ รร.1 ฉบับเดียวกับที่ชกอาวุธพระอิศวร ในขณะที่สำนวนอื่น ๆ ใช้น้ำกามทั้งสิ้น เป็นไปได้ที่ว่าฉบับ รร.1 เน้นพละคุณภาพและอำนาจอย่างทหาร (อาวุธ) ในตัวหนุมาน ในขณะที่สำนวนท้องถิ่นเน้นการรับทายาทและเชื้อสาย (เหล่ากอ) มากกว่า ดังนั้น ความมองอาจของหนุมานในฉบับ รร.1 จึงค่อนข้างภาคโยน เป็นนักรบมากกว่าสำนวนอื่น ๆ

2. ความสับสนอีกประการหนึ่งคือ ตอนท้าวมหาชมพูและนิลพิทสวามีภักดิ์ ในฉบับ รร.1 พระรามมีสารไปยังท้าวมหาชมพูเจ้ากรุงชมพู เพื่อขอกำลังทัพมาสับสนุน ในขณะที่สำนวนท้องถิ่น เช่นฉบับอีสานและ รค. พระรามมีสารไปยังท้าวมหาชมพูเพื่อขอ

แผนที่ไปยังลγκα ความแตกต่างดังกล่าวเป็นไปได้ที่ว่า ฉบบ รร.1 แต่งขึ้นในภาวะสงคราม และบ้านเมืองพินาศย่อยยับ กำลังทหารจึงเป็นเรื่องจำเป็น และเป็นปัจจัยสำคัญของอำนาจรัฐหรือรัฐบาลกลาง ในขณะที่สำนวนท้องถิ่นมีการมองปัญหาแบบชาวบ้านคล้ายพรานไพร ดังนั้นการขอทราบหนทางจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นกว่ากำลังทัพ (อย่างสายตาของรัฐบาลกลาง) ข้อสนับสนุนอันหนึ่ง คือ การตัดสินใจไขกลอุบายวางลอบในยุทธวิธีของลγκα ในฉบบ รร.1 นางลอยมีเพื่อต้องการตัดสงคราม ยุทธวิธีนี้จึงถูกใช้ก่อนสงครามที่จะเกิดขึ้นจริง ๆ ในขณะที่ที่ฉบบอิสานนางลอยเป็นส่วนหนึ่งของสงคราม ซึ่งสะท้อนถึงการตัดสินใจของรัฐบาลกลางที่ต้องการให้สงครามยุติลงโดยเร็ว เพื่อประหยัคทรัพยากรของอาณาจักรส่วนสำนวนท้องถิ่น การวางแผนไม่ละเอียดย้อน อุบายจึงถูกระดมใช้เมื่อต่อสู้กันแล้ว ไม่ใช่เพื่อการตัดสินใจ แต่เพื่อแสดงพลังแบบนักเลง

3. ในสำนวนท้องถิ่น เช่น ฉบบ รช. และ รห. ตัวละครเป็นญาติกันหมด สงครามที่เกิดขึ้นจึงเป็นสงครามระหว่างพี่น้อง ความบาดหมางในตระกูลจนทำให้เกิด การต่อสู้ จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะสาเหตุที่เกิดจากน้องชายกับพี่ชาย (พี่สาวของพระรามเป็นนมเหสีของทศกัณฐ์ใน รช.), การแย่งชิงสตรีที่รักคนเดียวกัน (เช่นพระรามและทศกัณฐ์รักสีดา), และปัญหามรดก (ต้นตระกูลของพระรามคือ ๓ตระกูล เป็นเขมร-ธราของวิรุพหกุญเป็นต้นตระกูลของราพณ์ แต่๓ตระกูลกลับได้ครองเมืองใหม่ ในขณะที่วิรุพหกุญ ครองเมืองพระบิดา) ประเด็นแรกและสุดท้ายเป็นจิตใต้สำนึก สร้างความชิงชังกันส่วนหนึ่ง เมื่อมีประเด็นที่สองจึงทำให้เกิดศึกกลางกายขึ้น ความบาดหมางในตระกูลเป็นสิ่งที่พบได้ในวิถีชีวิตของสังคมไทย แต่ใน รร.1 ไม่ยอมรับพฤติกรรมดังกล่าว แม้จะปรากฏ ความขัดแย้งอยู่บ้าง (เช่นกรณีกุเปรินกับราพณ์) ก็ไม่ใช่เป็นสาเหตุของสงครามใหญ่โต ระดับเป็นสงครามระหว่างอาณาจักร ความขัดแย้งระหว่างพี่น้องดังกล่าวในรามเกียรติ์ (รร.1) เป็นการต่อสู้ส่วนตัวมากกว่า และถ้าไม่ใช่ ก็เป็นได้แต่เพียงไล่ศึก (เช่นกรณีพิเภกหรือสุครีพ) ซึ่งความคิดเรื่องความขัดแย้งดังกล่าวไม่ใช่แก่นเรื่องของศึกกลางกา สพระรามกับทศกัณฐ์ไม่ใช่ญาติกันใน รร.1 แต่เป็นศัตรูการเมืองในแง่ชนชั้นและเชื้อชาติ) อย่างไรก็ตามความขัดแย้งแบบพี่น้อง มีที่เป็นแก่นเรื่องของสำนวนท้องถิ่นบางสำนวน เป็นไปได้ที่ว่า การขจัดปัญหาดังกล่าวใน รร.1 เป็นภาพความพยายามอันหนึ่งของพระองค์

กล่าวโดยสรุป มีความบิดเบือนเนื่องจากสาเหตุอื่น ๆ ที่สำคัญระหว่างท้องถิ่นกับส่วนกลาง ในการมองปัญหาคือ ทางเลือกปัญหาระหว่างพลาณภาพทางทหารของบุคคลหรือการสืบเชื้อสายในบุคคล, การตัดสินใจต่อการวางแผนในค้ำกำลังกองทัพกับความต้องการแสดงพลังเพื่อชมขวัญ, และการอยู่ร่วมกันกับความบาดหมางในตระกูลในชั้นสงครามหรือต่อสู้ ซึ่งส่วนแรกของแต่ละปัญหาเป็นทางเลือกที่ฉบับ รร.1 เน้นในขณะที่ทางที่สองส่วนท้องถิ่นอ้างถึง แท้จริงปัญหาทั้งสองมีความสำคัญไม่ต่างกัน เพราะถูกกล่าวถึงทั้ง 2 ประเด็นในแต่ละปัญหาในฉบับ รร.1 แต่เมื่อเทียบกับส่วนท้องถิ่นในคอนเดียวกัน เพียงทำให้เห็นประเด็นของความก่อน-หลังในปัญหาเท่านั้น ไม่ใช่ในค้ำความสำคัญของสาระซึ่งในฉบับรัชกาลที่ 1 บรรจุความหลายหลากไว้มากกว่า

การมองภาพโดย รร.1 เมื่อเปรียบเทียบกับส่วนอื่น ๆ เช่น ฉบับवाद-มิกิและโคยะเฉพาะส่วนท้องถิ่นดังได้กล่าวมาแล้ว จะพบว่าเมื่อวรรณคดีเป็นสื่อในความคิด (ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 และ 2 แล้ว) แล้ววรรณคดีก็อาจเป็นเครื่องมือในกระบวนการกลมเกลอสังคมาการเมืองแก่ผู้ฟังได้ อันอาจสะท้อนให้เห็นถึงพระราชภารกิจที่ทรงกระทำ (ดูในบทที่ 2) ไม่ว่าในระดับบุคคล เช่นการเน้นภราดรภาพ (Fraternality) ในขณะที่ยังคงความแตกต่างทางชนชั้น, การคุ้มครองราชาจากราชวงศ์หรือชนชั้นอื่น อันเนื่องมาจากความจงรักภักดี การสมัคสมานและการรักในความยุติธรรม, และการเน้นเทวราชาที่มีศีลธรรมอย่างชาวพุทธ ในลักษณะร่วมกันของสาระกับภูมิภาคแล้วยังคงความคิดในเรื่องศักดิ์นาสวามิภักดิ์, พวกพ้อง, ความเป็นศูนย์กลางของอำนาจของกษัตริย์ในค้ำศักดิ์และสิทธิ์อย่างเหวอะ, และการสร้างความซับซ้อนของระบบ เช่น สถานภาพ, วิธี, และอำนาจ เป็นต้น ในลักษณะความพยายามที่จะสื่อความคิด แม้จะแตกต่างกับภูมิภาคอื่น เช่นการเน้นในเรื่องเอกภาพและเอกราช, การสวามิภักดิ์และการป้องกันการทำลายอำนาจรัฐ, ยุทธศาสตร์ในการบริหารราชการแผ่นดิน (เช่นการระดมสรรพกำลัง การวางแผน การแสวงหาพันธมิตรและการเน้นความสำเร็จที่เป้าหมาย), และการจัดวิถีชีวิตแบบเดิมที่ประเพณีปฏิบัติกันอยู่ได้แก่ ปัญหาศีลธรรม เช่น การลักพา, ปัญหาการเรียนรู้อะไรจากสิ่งที่ดี, ความปะปนระหว่างกิจทางธรรมกับทางโลก, และการอ่อนน้อมในการกระทำบุญเพื่อชีวิตที่ดีกว่าในภพหน้า เป็นต้น และในลักษณะติดปกติจากสาเหตุอื่น ๆ ทำให้งานพระราชนิพนธ์ รร.1

ต้องการ เน้นถึงผลงานภาพของบุคคล, สันติภาพ, และการอยู่ร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ละเลยความเชื่อของภูมิภาคเป็นองค์ประกอบเสริม เช่น เชื้อสาย, การแสดงพลัง, และความจริงในปัญหาความขัดแย้งของวงศ์ตระกูล เป็นต้น ภาพดังกล่าวทั้งหมดได้ประมวลลงในงานพระราชพิธี รร.1 อาจเป็นความหวังต่ออนาคตของชาติ ที่พระองค์อาศัยวรรณคดีเป็นสื่อในการฟัง, อ่าน, และคิด ต่อพระราชประสงค์ในปัญหาดังกล่าว ไม่ได้สูญหายและอาจยังคงความคิดในปัจจุบัน แม้ว่าไม่อาจหาทางพิสูจน์ด้วยตัวเลขได้ แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า วรรณคดีรามเกียรติ์นั้นได้ถูกถ่ายทอดต่อมาไม่ว่าในรูปของอักษรและการแสดงทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นทุกระดับ หลังจากพระองค์

แนวความคิดและความเชื่อในปัจจุบันกับรามเกียรติ์

ในฐานะรามเกียรติ์เป็นวรรณคดีเล่มสำคัญ คำกล่าวอ้างถึงรามเกียรติ์ยอมยืนยันได้ว่า รามเกียรติ์มีอิทธิพลต่อสังคมเพียงไร ความมีอิทธิพลต่อสังคมนั้นแท้จริงมีมาก่อนหน้ารัชสมัยรัชกาลที่ 1 อย่างไรก็ตาม คำกล่าวอ้างต่อรามเกียรติ์ในปัจจุบันได้รับรูปแบบจากรามเกียรติ์ฉบับ รร.1 มากกว่า ทั้งนี้เพราะจากการสำรวจรามเกียรติ์ในบทที่ 2 ของงานเขียนนี้ ฉบับที่มีในกรุงเทพฯ และฉบับพระเจ้าตามลันที่มีคอนตรงกับฉบับรัชกาลที่ 1 นั้นมีการบิดเบือนออกไป ส่วนที่ไม่ตรงกันนั้น กลับถูกอ้างของรัชกาลที่ 1 เป็นหลัก เช่น เกี่ยวกับการสำรวจรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่น พบว่าอิทธิพลรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นเลื่อนไป ผู้คนรู้จักรามเกียรติ์ฉบับ รร.1 มากกว่า แม้เราไม่อาจจะตรวจสอบ (ไม่มีเครื่องมือใดที่จะตรวจสอบได้) ได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดความคิดรามเกียรติ์ฉบับ รร.1 นั้นตกทอดมาถึงสังคมปัจจุบันครบบริบูรณ์ตลอดเกือบ 2 ศตวรรษ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งที่ว่า ความคิดและความเชื่อของคนปัจจุบัน เป็นผลมาจากความคิดในรามเกียรติ์ ที่พระองค์ทรงต้องการถ่ายทอดลงสู่สังคม เพราะยังมีวรรณคดีชั้นสูงเล่มอื่น ๆ อีก (นอกเหนือจากสิ่งแวคล้อมอื่น) ที่มีความสำคัญต่อสังคมแม้จะไม่มากเท่ารามเกียรติ์ (และสังคมปัจจุบันนั้น อาจได้รับอิทธิพลจากส่วนอื่น ๆ ด้วย) งานเขียนนี้เพียงแต่ต้องการชี้ให้เห็นถึงสัมพันธ์ทางความคิดของสังคมปัจจุบันกับรามเกียรติ์ ในเชิงที่ว่ามีความคิดตรงกันอย่างไร มากกว่าจะอ้างถึงความมีเป็นเหตุ-ผลของความคิด

(Cause-Effect Relation) ที่ไม่อาจตรวจสอบได้ดังกล่าว ปริมาณและคุณภาพของ สหสัมพันธ์ดังกล่าว แม้ไม่บังชดถึงเหตุ-ผลที่กระทบต่อสังคมปัจจุบัน โดยการถ่ายทอดแบบ โค้ดก็ตามจากรามเกียรติ์ในฉบับพระองค์ แต่ก็ชวนให้พิจารณาถึงแนวโน้มดังกล่าวได้

ในส่วนนี้จะชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลในเชิงมนุษยศาสตร์, การแสวงหาค่านิยมซึ่งเป็น นโยบายของรัฐบาล, และความร่วมกันระหว่างค่านิยมและความคิดของรามเกียรติ์กับงาน วิจัยระบบค่านิยมในปัจจุบัน โดยเฉพาะจะเน้นหนักในประเด็นสุดท้าย ซึ่งมีลักษณะความคิด ที่มีอยู่ในหมู่ประชาชนทั้งประเทศในเชิงประจักษ์ (Empirical)

1. อิทธิพลในเชิงมนุษยศาสตร์¹²

รามเกียรติ์มีอิทธิพลต่อสังคมการเมืองในแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวรรณคดี ศิลปกรรม การแสดง และภาษา ในด้านวรรณคดีมีคำประพันธ์มากมายที่อ้างอิงถึงรามเกียรติ์ นอกเหนือจากบทประพันธ์รามเกียรติ์โดยตรงดังได้กล่าวในย่อหน้าแล้ว และเช่นเดียวกัน คำประพันธ์ที่กล่าวอ้างรามเกียรติ์ดังกล่าว พบที่เป็นคำสอนทางการเมืองโดยตรงหลาย เล่ม อาทิ

1. การชี้แจงถึงคุณสมบัติของราชา ในกาพย์ห่อโคลงของพระศรีมโหสถ ที่ว่า ราชาที่ตีพึงรักษาสัตย์สัญญา โดยยกตัวอย่าง กรณีการไม่รักษาสัตย์ของพาลีต่อ การลอลวงนางคารา และการรักษาสัตย์ของพระรามในการเดินดง ดังที่ว่า

<p>และ</p> <p>"<u>เกสือกเหมือนเงื่อนเมื่อครั้ง</u> รับนุชอุคมศรี เสียดัตย์ตัดขนมี่ชี เอาเองเพลงปิ่นทอง "ใจจริงสิ่งนี้ที่ เอา<u>เยี่ยง</u>เพียงจักรพรรดิ คงคำกำจักร์ตน สิบสี่ปีไปเช้า</p>	<p>พาลี ฝากน่อง พิตนาศ "ทาวลัมไลลาญ" ถือ<u>สัตย์</u> ผ่านหลา ราเมศ "ข้ามล่างผู้มาร"</p>
--	---

¹² คุรายละเอียกในสมพร สิงหุโต, ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาล- มิถิและรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 (เอกสารการนิเทศการศึกษานับที่ 192 หน่วยศึกษานิเทศก กรมการฝึกหัดครู), หน้า 268-87.

2. คุณสมบัติของสตรี มีการสอนสังสทรีให้มีจริยวัตรกุลลีลา เช่น ใน
สุภาษิตสอนหญิง ที่ว่า

"จงชื่อทอภัสดาสามี
อย่าให้มีราคะที่กินใจ

จนชีวีศรีสวัสดิ์เจ้าศักไชย
อุปไมยเหมือนอนงค์องค์ลีลา"

หรือ ในขุนช้างขุนแผน อ่างคุณสมบัติของลีลาที่ว่า

"คิดมากก็นานอภัยนัก

อัปลักษณะเหมือนนิยายเขาเล่นโขน"

.....

.....

"ถ้าเจ้าชื่อครองสัตย์สุจริต

นิคหนึ่งเหมือนลีลาหาว่าไม่"

3. อำนาจแห่งรัฐ รามเกียรติ์ถูกอ้างในเชิงอำนาจ เพื่อเป็นพยานใน
ความจงรักภักดีของข้าไทต่อพระมหากษัตริย์ ดังลิลิตโองการแช่งน้ำ ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์
สัตยาซึ่งถือปฏิบัติมาจนทุกวันนี้ตั้งที่ว่า

"เกล้าฟ้าเคลือบเปลวลาม
พระรามพระลักษมณ์ชวักอร

สิบหน้าเจ้าอสุร ช่วยดู
แผนทูลเขาเงือกปล้ำ ช่วยดู"

ในแง่ของวรรณคดีดังกล่าว เพียงส่วนเดียวที่หยิบยกมาก็แสดงให้เห็นว่า
รามเกียรติ์ถูกใช้เป็นสื่อของภาษาในกระบวนการกล่อมเกลาสังคมการเมืองมาแล้ว ยิ่ง
ในทางศิลปกรรม รามเกียรติ์ถูกนำมาใช้ในงานศิลปะต่าง ๆ มาจนทุกวันนี้ ภาพแสดง
ดังกล่าวมักเป็นภาพของตัวละครเอก เช่น พระราม, ทศกัณฐ์, หรือหนุมาน หากตัว
ละครดังกล่าวสะท้อนถึงลักษณะผู้นำ, การใช้อำนาจ และความดี-ความชั่วแล้ว ศิลปะ
จึงอาจซ่อนความรู้สึกดังกล่าวได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศิลปะส่วนใหญ่มักแสดงถึงการต่อสู้
และสภาวะสงครามด้วยแล้ว รามเกียรติ์จึงอาจสะท้อนอำนาจแห่งรัฐ, บทบาทและหน้าที่
ของพระราชา รวมถึงหน้าที่ของไพร่พลหรือราษฎร เช่น ภาพแสดงรามสูรและเมขลา
ที่ถ้ำเมืองยะลา, ศึกพระพรตอสูรฝีมือสมัยพระนารายณ์ในศาลาไทยของพระองค์เจ้า
จุมพฏ, หรือศึกลงกาฝีมืออยุธยาที่วัดพระเชตุพนเป็นต้น

ยิ่งในทางการแสดงไม่ว่าอยู่ในรูปโขน, ละคร, และตะลุงมักจะเป็นเครื่องมือสำคัญต่อความรู้สึกของคนดู เพราะเป็นการสื่อความซึ่งเป็นสิ่งที่ง่ายที่สุด การเล่นโขน, ละคร, ตะลุงทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้วดังปรากฏในคำพากย์กรุงเก่า และบทโศลกคำฉันท์ และการแสดงดังกล่าวยังปรากฏอย่างสม่ำเสมอจนทุกวันนี้ ฉากตอนต่าง ๆ ในรามเกียรติ์มีความหมายต่อการตีความในทางการเมืองดังได้แสดงให้เห็นก่อนหน้านี้อแล้ว การสื่อความการแสดงก็ย่อมมีความหมายไม่ว่าจะชัดแจ้งหรือซ่อนเร้นก็ตาม ต่อกระบวนการกล่อมเกลாதองศาทางสังคมต่อผู้ดู โดยเฉพาะเป็นที่น่าสังเกตว่า ในการเบิกโรงโขนละครในพิธีการใหญ่ ๆ มักนิยมเล่นตอนนารายณ์ปราบหนทุก ตอนดังกล่าวอาจแสดงถึงเทวสิทธิ์, การสร้างสันติและการทำลายความชั่วร้าย, การกำราบการทำลาย, ผลกรรมของการไม่จงรักภักดีและอื่น ๆ เป็นต้น

อิทธิพลในเชิงมนุษยศาสตร์อีกประการคือ ภาษา คำเปรียบเปรยของรามเกียรติ์นั้น เป็นที่ติดปากคนแม่ทุกวันนี้ ส่วนนวนภาษาหลายตอนที่กล่าวอ้างกันเป็นการคร่อมจำจิตใจผู้ฟังอย่างไม่รู้ตัว โดยเฉพาะส่วนที่มีความหมายในทางสังคมการเมือง เช่น

- "วัชรอยเท้า" เป็นการขู่ว่าสำนักของผู้น้อยมิให้คิดทำการใหญ่
- "ทรมพิ" แสดงถึงการประณามการเนรคุณ และการไม่จงรักภักดี
- "ลียบแปดมงกุฎ" การมีเล่ห์เหลี่ยมและเขาวงกตในการลวงผู้อื่น
- "ราพณาสูร" แสดงถึงความพ่ายแพ้สูญเสียทุกสิ่งทุกอย่างของทศกัณฐ์อัน

เนื่องจากพฤติกรรม แบบทศกัณฐ์

"ศรศิลป์ไม่กินกัน" หมายถึงความสามารถที่เท่าเทียมกัน อันเนื่องมาจากการมีสถานภาพอย่างเดียวกัน กล่าวคือหากมีศรัทธาก็ขอให้หักเหียมตนมิให้ผู้ที่คำต่อยกว่า ซึ่งชี้ถึงการเหยียดหยามผู้ที่ต่อยกว่า และ

"ฤมิได้ยงสิง" แสดงถึงสมาชิกหรือผู้ใต้บังคับบัญชาที่คอยสร้างปัญหาให้กับผู้นำตลอดเวลา เป็นต้น

นอกจากนี้ถ้อยคำและแนวความคิดในรามเกียรติ์ยังถูกนำมาใช้ในหลายกรณี เช่น การใช้พระนามของพระราชทานองชื่อพระราม เช่น รามคำแหง รามาธิบดี โดยเฉพาะการใช้ชื่อชงกระปิรุชในรูปพระลักษณะชี่หนุมานเป็นสัญลักษณ์ ของวังหน้า และธงครุฑพ่าห์

เป็นรูปครุฑ (พาหนะของพระนารายณ์) เป็นธงสัญลักษณ์ประจำวังหลวง¹³

อิทธิพลในเชิงมนุษยศาสตร์ไม่ว่าในทางวรรณคดี ศิลปกรรม การแสดงหรือภาษา ในส่วนของสาระที่นำมาอ้าง หรือแสดงกันบนระยะเวลาที่ต่อเนื่องดังกล่าว อาจสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการกล่อมเกลาสังคมการเมืองในระดับหนึ่ง ไม่ว่าจะเปิดเผยตรงไปตรงมา หรือซ่อนเร้นในความรู้สึกของผู้พูดหรือผู้ฟัง โดยเฉพาะต่อเนื้อหาของรามเกียรติ์ตามแบบฉบับของรัชกาลที่ 1 (เนื้อหาและสำนวนแบบพระเจ้าตาก มีอิทธิพลตกทอดมาน้อยดังได้กล่าวในก่อนหน้านี้ คำประพันธ์ในสมัยอยุธยาเป็นหลักฐานน้อยมากและที่มีก็ไม่ถูกนำมาอ้าง เพราะในตอนเดียวกัน โลกทัศน์ปัจจุบันอ้างแต่คำประพันธ์ของรัชกาลที่ 1 ตลอดมา)

2. การแสวงหาคานิยมและจริยธรรมตามนโยบายของรัฐบาล

ได้มีการนำรามเกียรติ์ไปลงในหลักสูตร การศึกษาปัจจุบัน เช่น ตอนหอกโมกขศักดิ์, ทรพิฆาพ่อ, และองค์สื่อสาร การเรียนรู้ในระบบการศึกษาที่เป็นทางการย่อมเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาสังคมเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้เรียนต้องใส่ใจเป็นพิเศษ ตอนหอกโมกขศักดิ์อาจสะท้อนให้เห็นถึงความเจ้าปัญญาและความสามารถของหนุมานในการทำลายพิชิตหอก (โดยแปลงเป็นแรงจิกหมาเน่า) เซวรับัญญาดังกล่าวเท่านั้นที่ทำลายไสยพิชิตได้ นอกจากความจงรักภักดีและความอดทนของหนุมานในการนำยามารักษาพระลักษณ์ได้สำเร็จ ตอนทรพิฆาพ่อสะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูรู้คุณตามความรับรู้ทั่วไป และสำหรับองค์สื่อสารสะท้อนถึงการตีปากรและการเทิดทูนเจ้านายคน ลักษณะการมองปัญหาข้างต้นเป็นการตีความโดยทั่วไป ที่ใช้สำหรับอธิบายตอนดังกล่าว แม้จะไม่ต้องตีความลึกซึ้ง (ดังได้กล่าวถึงในบทก่อน ๆ) ก็พบว่าสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นส่วนหนึ่งของระบบ ความริเริ่มอาจยอมให้มีได้แต่เพื่อรับใช้ระบบและผู้นำระบบเท่านั้น

ได้มีความพยายามในวงการศึกษาในการวางหลักเกณฑ์ เพื่อสร้างลักษณะบางประการให้กับสมาชิกในสังคมไทย โดยกรมศาสนาวางคุณลักษณะ 10 ประการและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กำหนดคานิยมคนไทย 20 ประการไว้ แม้จะ

¹³ดู สารานุกรมไทย เล่มที่ 14, หน้า 112.

ไม่อาจกล่าวได้ว่า การกำหนดนโยบายดังกล่าวมีสาเหตุมาจากรามเกียรติ์ได้ แต่หาพิจารณาในแง่ที่ว่ามีความคล้ายคลึงกัน ยกเว้นลักษณะบางประการซึ่งเป็นลักษณะใหม่ เช่น ประชาธิปไตย, เอกราช, หรือสุชนิสัย เป็นต้น ตัวอย่างที่คล้ายคลึง เช่น การเน้นวินัยและกฎเกณฑ์, สัตย์สุจริต, ยุติธรรม, การใช้เหตุผล, กล่าวหาญ, ไม่ย่อท้อ, การตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ, การช่วยเหลือเมตตาการุณา, การยึดมั่นในศีลธรรม, การเทิดทูนราชา, และการสรรเสริญความดีต่อต้านความชั่ว เป็นต้น¹⁴

ลักษณะดังกล่าวได้มีการย้ำในรามเกียรติ์เช่นกัน ดังได้กล่าวในบทที่ผ่านมากการมองภาพสังคมทัศน์ปัจจุบันโดยกรอบ (frame of reference) ของรามเกียรติ์จะทำให้มุมมองภาพสังคมปัจจุบันคมยิ่งขึ้น ได้มีการประชุมวิชาการเพื่อกำหนดจริยธรรมแก่คนไทยโดยกรมวิชาการ เพื่อใช้จัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้แก่หน่วยงานการศึกษาของทางราชการ¹⁵ โดยสรุปจริยธรรมหลัก 8 ประการ นำสังเกตที่ว่ามีความคิดตรงกันกับแนวความคิดในรามเกียรติ์ แม้ว่าจะไม่อาจพิสูจน์ในเชิงอิทธิพลได้ก็ตาม คือ

1. การไฝ่สัจธรรมตรงกับตัวแปรที่ 34 และ 23 ในตารางตัวแปรภาคผนวกของงานเขียนนี้
2. การใช้ปัญญาแก้ปัญหา ตรงกับตัวแปรที่ 49
3. เมตตาการุณา ตรงกับตัวแปรที่ 13

¹⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, กิจกรรมจริยธรรมในปี 2523-2524 : เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องทิศทางการวิจัยทางคานิยม (เอกสารโรเนียว), หน้า 3-7.

¹⁵ เป็นการประชุมคณะผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อหาหนทางเสริมสร้างจริยธรรมในสังคมไทย คูในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, "รายงานสรุปผลการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรม (กรมวิชาการ)," กิจกรรมทางคานจริยธรรมและจริยศึกษาในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2521-2523) (เอกสารโรเนียว), ภาคผนวก 4 หน้า 1-11.

4. สติ-สัมปชัญญะ	} ตรงกับตัวแปรที่ 33
5. ความไม่ประมาท	
6. ความซื่อสัตย์สุจริต	ตรงกับตัวแปรที่ 19
7. ความขยันหมั่นเพียร	ตรงกับตัวแปรที่ 29
8. นิริ-โศคปปะ	ตรงกับตัวแปรที่ 45

ความคล้ายคลึงกันดังกล่าว อาจสะท้อนให้เห็นถึงมรดกความคิดของผู้นำไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทอปัญหาคนซึ่งยังคงความคิดแบบเดิม ไม่แตกต่างจนเห็นได้ชัดตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา ความคาดหวังของสังคมต่อบุคคลท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางความคิดค่อนข้างมีเสถียรภาพ แม้จะบอกไม่ได้ว่าสิ่งแวดล้อมทางความคิดอันไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนักเกิดจากสาเหตุที่แท้จริงจากอะไร อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมทางความคิดดังกล่าว ยังคงเป็นจริงในงานวิจัยที่สำรวจลักษณะความเชื่อของสังคมไทยซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

3. ความคิดและบุคลิกภาพของสังคมไทยปัจจุบัน

เช่นเดียวกับหัวข้อที่ผ่านมา ลักษณะของคนไทยต่อไปนี้ ไม่ได้กระทำขึ้นเพื่อแสดงว่าเป็นผลมาจากแนวความคิดรวมเกียรดี เพียงแต่เสนอให้เห็นว่ามีการมองปัญหาร่วมกันบางประการ ความพยายามดังกล่าวจึงไม่ใช่การตอบปัญหาในเชิงเหตุ-ผล (Cause-Effect) แต่อยู่ในลักษณะการแสวงหาสหสัมพันธ์ (Correlation) มากกว่า

ได้มีผู้ศึกษาสังคมวิทยาการเมืองของไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยา ต้นรัตนโกสินทร์ จนจรด พ.ศ. 2475¹⁶ โดยสายตาของชาวตะวันตกพบว่า โดยทั่วไปคนไทยมีลักษณะเป็นบุคคล 2 บุคลิกภาพ (กะลอน) เนื่องจากแสดงได้หลายบทบาท ตัวเอกอย่างหนุ่มมาก่อนข้างชัคในเรื่องเหล่านี้ แต่หนุ่มอย่างเหตุผลเพื่อความสำเร็จและความมั่งคั่งของบ้านเมือง การใช้เล่ห์กลจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้ออ้างที่มักประณามนิสัยคนไทยอีก

¹⁶ อานรายละเอียคในวริยา สีวะศรียานนท์ และทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์, บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยคนไทยในทัศนะของชาวตะวันตก สมัยอยุธยา-พ.ศ. 2475 (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2523)

ประการคือ ความซีเกียจ ความต้องการในสิ่งที่ตรงข้ามทำให้รามเกียรติ์นั้นมักแสดงออกในการกระทำที่รวดเร็วต่อความสำเร็จ ไม่ว่าจะรับใช้ของหนุมาน หรือการเร่งรีบในการจองถนน หรือการตายของชีวหา ตัวอย่างของการกล่อมเกลாதงสังคมนตรีอื่น ๆ เช่นในเรื่องผูกใจเจ็บและชื้อจฉานนั้นอาจเป็นจริง เพราะสะท้อนได้จากการเอาจริงเอาจังในการลงโทษ กรณีการวิวาทระหว่างนิลพัทกับหนุมาน เนื่องจากการผูกใจเจ็บของนิลพัทที่ถูกหนุมานหักหน้าในการลักพาตัวมหาราชมพู่เจ้านายตน และการอิจฉานในความสามารถซึ่งกันและกัน

สำหรับลักษณะภายใต้เงื่อนไขการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ พบว่าคนตะวันตกมองราชาในลักษณะผสมผสานตามแบบราชาอย่างในรามเกียรติ์คือความเป็นเทวสิทธิ์และการเป็นผู้ทรงธรรม ที่ต้องการได้รับความเคารพนับถือจากชนชั้นต่ำกว่า เกียรติและการเคารพนั้นเป็นไปตามสถานภาพของสังคมที่เป็นลำดับชั้น จึงมีการลงทุนเพื่อชีวิตหน้าโดยการปฏิบัติธรรมและทำทาน เพื่อคงสถานภาพสำหรับผู้สูงศักดิ์ และหวังว่าดีขึ้นสำหรับผู้ต่ำกว่า

ความคิดดังกล่าวแม่หลัง พ.ศ. 2475 แล้ว ลักษณะนิสัยคนไทยก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ยกเว้นค่านิยมบางอันของตะวันตกที่สมัยใหม่ไม่มีในสังคมไทยมาก่อน ได้มีการสำรวจทัศนคติของบุคคลต่าง ๆ ในงานเขียนทั้งในและนอกประเทศต่อลักษณะและค่านิยมของสังคมไทย¹⁷ เช่น พบว่าชนบทรอบนิคมประเพณีของไทยตั้งแต่เกิดจนตายเกี่ยวข้องกับวัดและพระ (นักบวช) ตลอดเวลา เช่นเดียวกับในรามเกียรติ์ การขอมุตร, การศึกษาของเยาวชน, แม้กระทั่งการตาย (เช่นในพิธีของท้าวทศรถ) นักบวชมีส่วนร่วมตลอดเวลา ความรู้กับศาสนา สังคมไทยยังมีความเชื่อในเรื่องบาปบุญและการหวังผลในชาติหน้ารวมถึงไสยศาสตร์ ในประเด็นบาปบุญเพื่อชาติหน้านั้นรามเกียรติ์

¹⁷เป็นการสำรวจเอกสารทั่วไป (Survey Literature) โดย ดร.สุภางค์ จันทวานิช, "สรุปผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะนิสัย พฤติกรรมและค่านิยมของคนไทยที่ได้มีผู้วิจัยไว้แต่เดิม" รายงานการสัมมนาเรื่องระบบค่านิยมไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (เอกสารโรเนียว), หน้า 21-54.

ยอมรับ โดยการแสดงออกซึ่งการ เชื้อคนเนื้อหาทานของอชบาลเพื่อกลับไปสู่ความเป็นทေး ส่วนไสยศาสตร์แม้จะกล่าวในรามเกียรติ์ แต่การใช้วิธีการนี้ ประสบความสำเร็จน้อยกว่า การใช้สติปัญญา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของฝ่ายลวงกา และหมุนวนในประเด็นดังกล่าวตามลำดับ

สำหรับความสัมพันธ์ในการมีคูครอง จากการวิจัยในสังคมปัจจุบันพบว่า มักดูจากสถานภาพมากกว่าการคุ้นเคยใจคอกัน โดยเฉพาะผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนดให้ ในรามเกียรติ์นั้น คู่สมรสเกิดจากผู้ใหญ่จัดสรรให้ หากมีสถานภาพทัดเทียมกัน และเมื่ออยู่ในหมู่เครือญาติเดียวกันแล้วก็จะมีการช่วยเหลือซึ่งพากัน โดยมีการพบปะหรือและให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส โดยยอมรับการตัดสินใจจากผู้อาวุโสดังกล่าว แต่บางครั้งก็มีการไม่ลงรอยกัน โดยเฉพาะระหว่างพี่กับน้อง¹⁸ ลักษณะการพึ่งพาญาติตรงกับวิถีชีวิตของชาวลวงกา ส่วนการเคารพในอาวุโสและความสัมพันธ์ระหว่างพี่-น้องปรากฏทั้งใน 2 ทัพ แต่ความขัดแย้งระหว่างพี่-น้องเน้นหนักในลวงกา (และชีคชิน): ไม่ว่าจะความสัมพันธ์แบบใดก็ตาม ยิ่งระหว่างผู้ต่างสถานภาพยิ่งต้องให้ความสำคัญต่อกฎเกณฑ์สังคม พิถีพิถันว่าแม้ผู้เปียงเบนออกจากสังคม สังคมกลับไม่ให้ความสำคัญในการลงโทษ ซึ่งแตกต่างจากรามเกียรติ์ ที่เน้นหนักบทลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ดังกล่าว ที่พบจากการวิจัยในสังคมปัจจุบันไม่ได้ราบรื่นเสมอไป ไม่ว่าจะกับบุคคลคู่ใดก็ตาม เพราะมีการไม่ไว้วางใจกลัวการทรยศอัน

¹⁸ แนวความคิดเหล่านี้ประกอบกันใน Jacques Amyot, Village Ayuttaya: School and Economic Conditions of Rural Population in Central Thailand; สุเทพ สุนทรภณีส, The Thai family: A Study of Kingship and Marriage Among the Central Thailand Peasantry; และ Herbert Phillips, Thai Peasant Personality: a Case Study of Bang Chan Villages แนวความคิดเหล่านี้ถูกอ้างใน ดร.สุภางค์, รายงานการสัมมนา..., หน้า 29-30., และคณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการวิจัยเรื่องลักษณะบางประการของสถาบันไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ไม่ระบุแหล่งและปีที่พิมพ์), หน้า 48, 53, 62-3, 66, 67 และ 80.

ปรากฏในรามเกียรติ์เช่นเดียวกัน เช่น การทรยศของพิเภกต่อลงกา หรือผลร้ายที่ทศกัณฐ์วางใจหนุมานรับมาเป็นบุตรบุญธรรม และนำพิจารณาที่ว่าคนไทยปัจจุบัน มีความเห็นเรื่องความทุกข์-สุข ว่าเป็นเรื่องความมั่งคั่ง, การอยู่รอด, ความสบาย, และวัตถุ คล้ายคลึงกับในความทุกข์-สุขที่ปรากฏในรามเกียรติ์เช่นกัน

ได้มีการวิจัยระบบค่านิยมของคนไทยในเชิงปริมาณ โดยการสุ่มตัวอย่างสอบถามคนทั้งประเทศ¹⁹ พบว่าค่านิยมคนไทยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือค่านิยมจุดหมายปลายทาง กับวิถีปฏิบัติ และจัดได้เป็น 2 ระดับ คือระดับบุคคลและระดับระหว่างบุคคล

สำหรับค่านิยมจุดหมายปลายทาง คนไทยคาดหวังในเรื่องส่วนตัวมากกว่าเพื่อคนอื่นถึง 3 : 2 และค่านิยมวิถีปฏิบัติ คนไทยมีพฤติกรรมในด้านการมีค่านิยมระหว่างบุคคลมากกว่าส่วนตน 13 : 10 ซึ่งค่านิยมวิถีปฏิบัตินั้น ดูเหมือนเพื่อคนอื่นแต่แท้จริงต้องการให้ผู้อื่นกระทำเพื่อตนด้วย เช่น (การเรียกร้องในค่านิยม) ความซื่อสัตย์, ความรับผิดชอบ, และความกตัญญู เป็นต้น ส่วนใหญ่ในรามเกียรติ์ก็ไม่แตกต่างกันในเชิงนี้ โดยเฉพาะชนชั้นนำมักมองตัวเองเป็นหลัก พฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง²⁰ ค่านิยมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นปรัชญาการเมืองของไทยในแง่ชนชั้นนำและบทบาทของชนชั้นนี้ ในทัศนะของการรวมศูนย์ กล่าวคือแม่สมาชิกของสังคมกระทำเพื่อตนเห็นแก่ตนมากกว่าคนอื่น แต่ก็ยังเห็นแก่รัฐและจงรักภักดีต่อรัฐ เพราะในค่านิยมที่คนทั่วไปยอมรับความสำคัญอันดับหนึ่ง ในวิถีปฏิบัติคือความเป็นตัวของตัวเอง แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญแก่ความมั่นคงของชาติเป็นอันดับแรกเช่นกันในค่านิยมจุดหมายปลายทาง ซึ่งในรามเกียรติ์รัฐกับกษัตริย์มีความหมายเป็นสิ่งเดียวกัน

¹⁹ สุนทรื โคมิน และสนิท สัมครการ, รายงานการวิจัยเรื่องค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด (สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522);

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76, 79. ดูเทียบกับตัวแปรในภาคผนวกของงานเขียนนี้ เมื่อใช้ศัพท์ค่านิยมหมายถึง อันดับค่านิยมในสุนทรื และสนิท, เรื่องเดียวกัน, แต่เมื่อพูดถึงตัวแปรหมายถึงงานเขียนนี้ในภาคผนวกตัวแปร

ตารางที่ 13

ค่า Median ตัวเฉลี่ยของค่านิยมจุดหมายปลายทางของคนไทย
และระดับนัยสำคัญระหว่างเพศ (N = 2469)

ค่านิยมจุดหมายปลายทาง	Medians	P.<
1. ความมั่นคงของชาติ (S)*	5.3	.001
2. ความสุขในชีวิตครอบครัว (P)*	6.2	.001
3. ความภาคภูมิใจในตัวเอง (P)	6.4	.001
4. ความสำเร็จในชีวิต (P)	6.7	.001
5. การมีชีวิตที่สบายพอควร (P)	7.0	-
6. ความเสมอภาค (P)	8.1	.001
7. การมีมิตรที่ดี (S)	8.3	.001
8. ความรักอิสระเสรี (S)	8.5	.01
9. ความสงบสุขทางใจ (P)	8.6	-
10. การช่วยเหลือผู้อื่น (S)	8.8	.001
11. การมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่พึ่ง (P)	8.9	.05
12. โลกที่มีสันติสุข (S)	9.6	-
13. ความเป็นปราชญ์ เป็นบุรุษดี (P)	10.1	-
14. ความกว้างขวางในสังคม (S)	13.6	-
15. การมีคนรัก (S)	13.7	-
16. ความงามธรรมชาติและศิลปะ (P)	13.8	.001
17. การได้รับความยกย่องในสังคม (S)	13.9	.01
18. การมีชีวิตที่ตื่นเต้น (P)	17.5	-
19. ความสุขสำราญ (P)	18.1	-
20. ความมั่งมีในเงินทองวัตถุ (P)	18.5	.001

S* = Social focus

P* = Personal focus

ที่มา : สุนทรี โคมิน และสนธิ สมัครการ, รายงานการวิจัยเรื่องค่านิยม....,
หน้า 76.

สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ในค่านิยมจุดหมายปลายทางที่สำคัญ เช่น พบว่าคนไทยมีความคาดหวังความสุขถึง 4 แบบ กล่าวคือความสุขในชีวิตครอบครัวเป็นอันดับแรก (ค่านิยมที่ 2), ถัดมาคือความสบาย (ค่านิยมที่ 5), ความสงบสุขทางใจ (ค่านิยมที่ 9), ความสุขสำราญ (ค่านิยมที่ 19) หากไม่รวมถึงสันติสุขบนโลก (ค่านิยมที่ 12), และ ความมั่งคั่งในค่านิยมที่ 20 ในรามเกียรติ์มองความสุขค่อนข้างแคบกว่า เพราะสำหรับชีวิตฆราวาสแล้ว ความสุขที่อ้างถึงในรามเกียรติ์ ล้วนเป็นความสุขของผู้อยู่ในกิเลส เช่น ระบุถึงความมั่งคั่ง, ยศ, บริวาร, และแม่การสมสู่ เป็นต้น สำหรับการสมสู่เกี่ยวข้องกับค่านิยมที่ 15 คือการมีคนรักโดยเพียงมีความใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม ซึ่งในรามเกียรติ์ก็นำค่านิยมแบบนี้เช่นกัน แต่ถึงขั้นการสมสู่ ความเจ้าชู้จึงเป็นเรื่องปกติโดยเฉพาะการนำเพศมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง

ค่านิยมจุดหมายปลายทางอันดับที่ 3 คือ ความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งหมายถึงการรักในเกียรติยศ ซึ่งตรงกับรามเกียรติ์ในตัวแปรที่ 22 ค่านิยมที่ 4 ซึ่งใกล้ชิดกับค่านิยมที่ 3 เกือบจะเป็นเรื่องเดียวกัน คือการเน้นในความสำเร็จของชีวิต ซึ่งตรงกับตัวแปรที่ 29 ซึ่งเน้นความสำเร็จและชัยชนะเช่นกัน ค่านิยมที่มีความหมายใกล้เคียงคือค่านิยมที่ 14 เป็นความกว้างขวางในสังคม ซึ่งในรามเกียรติ์ไม่ได้เน้นค่านิยมนี้ ความกว้างขวางในสังคมเป็นค่านิยมแบบใหม่ ซึ่งในครั้งกระนั้นถือว่าเป็นบารมี กล่าวคือ การมีผู้คนห้อมล้อมดังในตัวแปรที่ 53 บารมีเป็นการแสดงความไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจาก การมีคนห้อมล้อม ในขณะที่ความกว้างขวางเป็นความสัมพันธ์ในเชิงเท่าเทียมกัน ค่านิยมที่มีความหมายใกล้เคียงอีกอันคือ ค่านิยมที่ 17 คือการได้รับการยกย่องในสังคม ซึ่งตรงกับตัวแปรที่ 43

ค่านิยมความเสมอภาคอยู่ในอันดับ 6 ซึ่งเป็นความคาดหวังที่ค่อนข้างสูงในประชาชน ทั้งนี้เป็นค่านิยมใหม่ที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย อันเป็นหลักการใหม่ควยในรามเกียรติ์ย่อมไม่มีค่านิยมเหล่านี้โดยเฉพาะการอยู่ในสังคมที่เน้นระบบอาวุโส อย่างไรก็ตาม รามเกียรติ์ได้สะท้อนให้เห็นความใกล้เคียงในประเด็นดังกล่าว แม้ว่าจะไม่ใช่ปริมาณมาก เช่นการเปิดโอกาสให้มีการหารือ (ตัวแปรที่ 34) และการแสดงสิทธิในการร้องเรียนและร้องขอ (ตัวแปร 58).

ค่านิยมที่ 7 การมีมิตรที่ดีตรงกับตัวแปรที่ 38 โดยเฉพาะหน้าที่ของมิตรที่ดี ส่งเสริมค่านิยมที่ 10 คือการช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งตรงกับตัวแปรที่ 13 แต่การช่วยเหลือในรามเกียรติ์เป็นความช่วยเหลือเนื่องจากความเป็นเพื่อนแล้ว ยังรวมถึงความเมตตาซึ่งเป็นจริยธรรมที่สิ่งมีแม่จะไม่ใช้เพื่อน

ความรักในอิสระเสรีในค่านิยมที่ 8 ไม่ได้กล่าวถึงในรามเกียรติ์ เพราะความมีอิสระเสรีแย้งกับภาวะสงครามซึ่งต้องการระเบียบวินัยสูง แต่ความรักในอิสระเสรีอาจเกิดขึ้นในหมู่นักบวชซึ่งอาศัยในป่า และสอดคล้องกับค่านิยมที่ 16 คือศิลปะและความงามธรรมชาติซึ่งตรงกับตัวแปรที่ 40 แต่การชื่นชมในธรรมชาติดังกล่าว เน้นในวรรณกรรมที่ร้อย (ไม่รวมนักบวช) เนื่องจากมีความสำราญในพระอิริยาบถในการเสด็จประพาสและชมป่า

ค่านิยมที่ 11 เน้นค่านิยมศาสนา คือการคาดหวังในศาสนาว่าจะเป็นที่พึงได้ในรามเกียรติ์เน้นในด้านนี้เป็นพิเศษ มีการอ้างหลักธรรม เช่นทานและทศพิธราชธรรมในตัวแปรที่ 17 และการอ้างถึงศาสนาในตัวแปรที่ 32 เมื่อต้องการพื้ที่นักบวชในศาสนาเพื่อพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการสั่งสอนกุลบุตรให้เป็นผู้รู้ดี ความเป็นผู้รู้ในรามเกียรติ์จำเป็นต้องอาศัยนักบวชในการสั่งสอน ซึ่งค่านิยมในการเป็นผู้รู้จำเป็นสำหรับสังคมปัจจุบัน แต่ความเป็นผู้รู้ไม่จำเป็นต้องพึ่งศาสนาอย่างเคียวอย่างในครั้งก่อน

ดังกล่าวน่าจะเห็นได้ว่า การมองภาพในเชิงกว้างของค่านิยมจุดหมายปลายทาง (Macroscopic) ซึ่งแท้จริงแล้ว แนวความคิดในรามเกียรติ์ ไม่ได้แตกต่างมากนักจากการมองภาพในสังคมปัจจุบัน ยกเว้นค่านิยมสมัยใหม่ ที่เกิดขึ้นในเวลาปัจจุบัน ส่วนค่านิยมวิถีปฏิบัติ เมื่อเทียบกับแนวความคิดในรามเกียรติ์ พบว่าค่านิยมที่คนไทยให้ความสำคัญลำดับแรกคือ ความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งค่านิยมนี้ไม่เปิดโอกาสให้สังคมในรามเกียรติ์กระทำได้ดีเท่าที่ ยกเว้นในชนชั้นราชา ซึ่งมีสิทธิพิเศษโดยการอ้างเทวสิทธิ์ ซึ่งทำให้ชนชั้นล่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด การมีสิทธิพิเศษทำให้ชนชั้นราชามีการใช้อำนาจในบางครั้ง จนบังคับตัวเองไม่ได้ ค่านิยมของการบังคับตัวเองในค่านิยมที่ 7 จึงเกิดแก่น้อย ที่ต้องออกค้ำต่ออำนาจของผู้ใหญ่กว่า ซึ่งในรามเกียรติ์ชนชั้นสูงมีการใช้อำนาจบ่อย ดังในตัวแปรที่ 6 กลุ่มที่มีการบังคับตัวเองได้โดยธรรมชาติคือพวก

ตารางที่ 24

ค่า Median- ตัวเฉลี่ยของค่านิยมวิถีปฏิบัติของคนไทย
และระดับนัยสำคัญระหว่างเพศ (N = 2469)

ค่านิยมวิถีปฏิบัติ	Medians	P.
1. ความเป็นตัวของตัวเอง (P)*	4.3	.01
2. ความซื่อสัตย์ (M)*	6.4	--
3. ความรับผิดชอบ (M)	6.6	.05
4. ความกตัญญูคุณ (M)	7.5	-
5. การปรับตัวเข้ากับโอกาสจังหวะสิ่งแวดลอม (M)	9.1	.001
6. การรักษาน้ำใจกัน (M)	9.8	.05
7. การบังคับตัวเอง (M)	11.1	.01
8. ความมีน้ำใจเมตตา (M)	11.2	-
9. ความสุภาพ (M)	11.2	-
10. การมีความสามารถสูง (P)	11.3	-
11. การศึกษาสูง (P)	11.7	.05
12. ความกล้า (P)	11.9	-
13. การประมาณตนและความรักสันโทษ (P)	12.7	-
14. การมีอารมณ์สงบและความสำรวม (P)	12.9	-
15. การให้อภัย (M)	13.3	.01
16. การมีแนวคิดกว้าง (P)	14.3	-
17. ความรักใคร่ชอบพอ (P)	15.2	-
18. ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง (M)	15.5	.01
19. ความสะอาด (M)	15.6	.001
20. ความสนุกสนานร่าเริง (M)	15.7	.001
21. การพึ่งพาอาศัยกัน (M)	16.1	.001
22. ความคิดสร้างสรรค์ (P)	16.9	.01
23. ความทะเยอทะยาน (P)	18.6	-

P* = Personal actualization values

M* = Interpersonal moral values

ที่มา : สุนทรีย์ โคมินและสนิท สัมครการ, รายงานการวิจัยเรื่องค่านิยม..., หน้า 79.

นักวาท เพราะพวกนี้รักสันโดษ และมีความสำรวมทั้งค่านิยมที่ 13 และ 14 สำหรับพวกอื่น ๆ โดยเฉพาะราชชนก ปรากฏว่ามีการประชันในความงามและกรีกทราย เกินอาการสันโดษทั้งตัวแปรที่ 25 ส่วนความสำรวมในอารมณ์นั้น แทบไม่เป็นความจริงในรามเกียรติ์ เพราะมีการแสดงความรู้สึกของอารมณ์ในรามเกียรติ์สูงมากไม่ว่าความโกรธ, เสียใจ, ตีใจ, และกลัว การมีอารมณ์ทำให้สังขมรามเกียรติ์ขาดการรักษาน้ำใจกัน เนื่องจากเป็นการตัดสินด้วยความผันแปรทางอารมณ์ ในรามเกียรติ์จึงมีภาวะศรัทธามากมาย โดยเฉพาะการยินยอมให้มีการ เข้ายะเยียดากถางกันในตัวแปรที่ 39

สำหรับในค่านิยมถัดมา ส่วนใหญ่ตรงกับตัวแปรในรามเกียรติ์ เช่นค่านิยมในความซื่อสัตย์ ตรงกับตัวแปรที่ 19 คือสัตย์สุจริต (และทสุจริต) ผลของความซื่อสัตย์จะต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ 3 ในรามเกียรติ์เน้นความรับผิดชอบต่อสัตย์สัญญาที่ให้ไว้ และรวมถึงการยอมรับผิดในสิ่งที่ผิด (ตัวแปร 45) ซึ่งผู้รับฟังก็พร้อมที่จะให้อภัยต่องานที่ 15 ซึ่งสอดคล้องกับในรามเกียรติ์ที่ไม่ลงโทษถึงตายปรากฏบ่อยครั้ง ดังในตัวแปรที่ 51 ส่วนค่านิยมของความกตัญญูคุณในค่านิยมที่ 4 ตรงกับตัวแปรที่ 24, ความมีเมตตาในค่านิยม 8 ตรงกับตัวแปรที่ 13, และค่านิยมที่ 9 ความสุภาพที่หมายถึงความอ่อนโยนถ่อมตนมีมรรยาทและอัธยาศัยดีนั้น ในรามเกียรติ์ไม่ไคร่ระบุในเรื่องนี้โดยตรง ทั้งนี้เป็นไปได้ที่ว่าการสุภาพเป็นเรื่องปกติกติที่มีอยู่แล้ว ความสุภาพในรามเกียรติ์ที่ใกล้เคียงความหมายดังกล่าวน่าจะหมายถึงการรู้จักที่ต่ำที่สูง ในกรณีของศรัทธาจะไม่มีสุภาพให้ เช่นในกรณีองค์ศิวสสาร มีการนั่งพักทางเสมอทศกัณฐ์ ไขว่จากนรสูวาท เป็นต้น ค่านิยมถัดไปที่ 10 คือ การมีความสามารถสูงนั้น ในรามเกียรติ์เน้นความสามารถในด้านการรบ โดยเฉพาะการแสดงศึกคานภาพทางอาวุธรบ (ในตัวแปรที่ 14) ซึ่งตัวแปรดังกล่าว ครอบคลุมความกล้าอันเป็นค่านิยมที่ 12 ด้วยแต่ความกล้าในค่านิยมดังกล่าว รวมความถึงความกล้าต่อการยืนหยัดในความคิดเห็น ในขณะที่รามเกียรติ์เน้นความกล้าในทางการรบและจารกรรมมากกว่าความกล้าทางความคิด ซึ่งในรามเกียรติ์มีการปรากฏความกล้าทางความคิดน้อยครั้ง อาจจะมีบ้าง ก็เช่น คราวหนุมานที่ทหานการพิจารณาความดีความชอบเมื่อครั้งเสร็จศึกลงกา

ค่านิยมที่ 11 เรื่องการศึกษาตรงกับตัวแปรที่ 56 ต่างกันตรงที่ว่าการศึกษาในปัจจุบัน มีสาเหตุจากความเชื่อที่ว่าปัญญาคือทรัพย์ (ระบุในแบบสอบถาม) ในขณะที่การเรียนรู้ในรามเกียรติ์เพื่อปัญญาและความสามารถในการรับ นอของการศึกษาเป็นไปได้ที่อาจก่อให้เกิดค่านิยมที่ 16 ในเรื่องการมีแนวความคิดกว้าง ๆ เพื่อพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นและการกระทำที่แตกต่างจากตน ในขณะที่รามเกียรติ์ค่านิยมนี้ไม่เน้นหนัก เพราะระบบความเชื่อของสังคมอยู่ในกรอบที่ไม่อาจทำให้แตกต่างได้ ความแตกต่างที่เกินพอจะถูกกลายเป็นการหยาบช่าชาธารณ์ หรือถูกมองในแง่ของการทำทายนหรือทะเลเยอทะยานได้ (คังตัวแปรที่ 9 และ 10) ในขณะที่ความทะเลเยอทะยานในค่านิยมที่ 23 นั้น อยู่ในเชิงบวก ซึ่งหมายถึงการมุ่งมั่นทำงานเพื่อความก้าวหน้า

ค่านิยมที่ 17 ในเรื่องความรักใคร่ชอบพอ ซึ่งหมายถึงความรักตลอดจนถึงความเอ็นดู ในรามเกียรติ์ก็มีค่านิยมดังกล่าวระหว่างเพื่อนฝูง และระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ด้วยอารมณ์ของความยินดี แต่อาจเกินเลยไปถึงความรักที่มักพัวพันในเรื่องฐัฐสาวไม่ว่ากับตัวหุมนานที่ใช่ความรักใคร่ทอสตรี เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา หรือแม้แต่ความรักในพฤติกรรมของทศกัณฐ์เองที่ทำให้เกิดมหาสงครามขึ้น

ค่านิยมที่ 18 ในเรื่องความอ่อนน้อมเชื่อฟัง ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นในรามเกียรติ์ทั้งนี้เพราะรามเกียรติ์เป็นบทประพันธ์ที่แสดงถึงภาวะสงคราม ของราชาธิราชในเชิงเทวภาพความเชื่อฟังจึงถูกย้ำค่อนข้างมากคังตัวแปรที่ 11 โดยเฉพาะราชาผู้รับความภักดี มักอ้างถึงการอวตาร และการแสดงตัวเป็นเทพเจ้าคังในตัวแปรที่ 16 และ 59 เพื่อสร้างภาวะความอ่อนน้อมและเชื่อฟัง

ค่านิยมในเรื่องความสะอาดในค่านิยมที่ 19 ไม่มีระบุไว้ในรามเกียรติ์ ยกเว้นลักษณะวิจิตรบรรจงสำอางของราชา ที่จะต้องสร้งน้าอย่างมีพิธีรีตองค่อนข้างบ่อยครั้ง ค่านิยมอีก 2 ตัว คือ ค่านิยมที่ 21 และ 22 ในเรื่องการพึ่งพาอาศัยกัน และความคิดสร้างสรรค์ตรงกับแนวความคิดในรามเกียรติ์ สำหรับการพึ่งพาอาศัยเป็นการช่วยเหลือแบบฝากเนื้อฝากตัวในเชิงอุปถัมภ์ ซึ่งปรากฏในสังคมปัจจุบันเช่นเดียวกับในรามเกียรติ์ ส่วนค่านิยมความคิดสร้างสรรค์นั้นตรงกับตัวแปรที่ 4 คือรังสรรค์ ซึ่งตัวแปรดังกล่าวแม้ย้ำบ่อยครั้งแต่ก็ให้ความหมายที่เลื่อนลอย เนื่องจากอยู่ในลักษณะอุทานเสริม

บมากกว่า อย่างไรก็ตาม ในสังคมที่ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดอย่างใน
รามเกียรติ์ บ่อมเปิดโอกาสให้น้อยเช่นเดียวกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งถูกจัดอันดับที่ 22
เท่านั้น

นอกจากนี้ผู้วิจัย (ในเชิงอรรถที่ 8) ยังได้สอบถามความเชื่อและทัศนคติ
ของคนไทย พบว่า

1. ในเรื่องการยกย่องบุตร คนไทยยอมรับว่า ลูกชายได้รับการยกย่อง
มากกว่าลูกสาวเพียง 26-29%²¹ ในขณะที่เห็นว่าไม่จริงถึง 54% และอื่น ๆ 25-29%²²
ซึ่งบอกเป็นนัยถึงเพศชาย ไม่ได้มีความสำคัญกว่าเพศหญิง แสดงให้เห็นถึงแนวความคิด
ที่แตกต่างจากแนวความคิดในรามเกียรติ์ ที่ยกย่องบุตรที่เป็นชายมากกว่า ส่วนบุตรหญิง
ในทัศนะของพ่อแม่มีความสำคัญน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นธิดา (ถูกลอยแพ), สวาหะ (โคดม
ฤๅให้ความรักน้อยซ้ำถูกผู้เป็นแม่สาป), หรือสามนักขาเป็นต้น

2. การเคารพที่ ทัศนคติที่น้องควรจะให้ความเคารพต่อพี่ มีผู้เห็นด้วย
60% คัดค้าน 10% และอื่น ๆ 30%²³ แนวความคิดเช่นนี้ ไม่ได้แตกต่างจากรามเกียรติ์
ที่ยึดหลักน้องควรมีความเคารพและจงรักภักดีต่อพี่ ซึ่งสะท้อนโคดมพบาพของพระลักษมณ์
และกุมภกรรณ กัยการประณามพิเภก

3. ประเด็นการใช้อารมณ์ พบว่าความเป็นผู้ที่เข้มแข็งนั้น ไม่เหมาะสม
ที่จะแสดงอารมณ์และความรู้สึก ให้ผู้อื่นรู้ นั่น มีผู้เห็นด้วย 60% ไม่เห็นด้วย 17% อื่น ๆ
17%²⁴ แสดงว่าคนไทยปัจจุบันต้องการให้บุคคลที่เข้มแข็ง เป็นผู้เก็บความรู้สึกไม่แสดง
ออกมา ทัศนคติเช่นนี้ผันแปรไป เพราะสาระของรามเกียรติ์ เน้นบทบาททางอารมณ์ของ
ตัวละครเสมอ แต่การแสดงอารมณ์ในรามเกียรติ์ไม่ใช่เพื่อความอ่อนแอ แต่เพื่อรักษา
ชาติที่ยามานะซึ่งเป็นความเข้มแข็งต่อการรักษาเกียรติยศ

²¹ ตัวเลขต่อไปนี้เป็นตัวเลขประมาณตามต้นฉบับ

²² เรื่องเดียวกัน., หน้า 146.

²³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 147.

²⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 152.

4. ความจริงใจในคำพูด มีผู้เห็นด้วยถึง 48-59% กับข้อความที่ว่า การพูดอย่างจริงใจตรงไปตรงมา ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด แต่มีผู้ไม่เห็นด้วย 13-17% และอื่น ๆ 30%²⁵ ข้อความดังกล่าว ไม่ปรากฏในรามเกียรติ์ แต่พอตีความได้ว่าแนวความคิดในรามเกียรติ์ เปิดทางให้ทั้ง 2 แบบ ในกรณีของการสื่อสาร ทูตมักเจรจาอย่างตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม แต่ในกรณีอื่น ๆ มีการใช้วาจาหวานหวานล้อมซึ่งอาจจะจริงใจหรือไม่ก็ตาม แต่ไม่ได้ตรงไปตรงมา อย่างไรก็ตามก็เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

5. ปัญหาระหว่างความเป็นคนซื่อและเถรตรงกับการ เป็นคนฉลาดและทันคน พบว่าคนไทยต้องการประเด็นดัง 46-54% ประเด็นแรก 20% และอื่น ๆ 20%²⁶ ความเป็นคนซื่อเป็นความดีภายในตัว ซึ่งต่างจากการ เป็นคนฉลาดทันคน โดยที่จะวัดความดีได้จากผลของการกระทำมุ่งไปทางใด ในรามเกียรติ์ย้าทั้ง 2 บทบาท เช่น ยกย่องพระรามหรือลีลา หรือมาลีวัดคพรหมว่าเป็นคนค่างสัตว์ แต่ในกรณีของหนุมานมีบุคคลิกภาพตามลักษณะฉลาดและทันคน ซึ่งเคยวางกลโบายที่สลับปรกไม่ว่าข่มขืน และหลอกล่อสตรีหรือทรยศ (ต่อทศกัณฐ์โดยสร้างสมัคร เป็นพรรคพวก) แต่ที่ไม่มีการประณามหนุมานก็เพราะความฉลาดไหวพริบของหนุมาน มีเพื่อชัยชนะในกองทัพและเจ้านายตน

6. สถานภาพของบุคคล สังคมไทยปัจจุบันยอมรับว่าคนที่มีฐานะ เศรษฐกิจ และตำแหน่งงานที่ดี เป็นเพราะคนผู้นั้นมีจังหวะชีวิตที่ดี ถึง 47-55% เชื่อว่าไม่จริง 25-31% และอื่น ๆ 20%²⁷ ซึ่งขัดแย้งกับรามเกียรติ์ ที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลจะมั่งคั่งและตำแหน่งดี เนื่องจากมีชาติกำเนิดดี เพราะการเลื่อนชั้นในทาง เศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างเป็นระบบปิดในรามเกียรติ์ อาจดูเสมือนเปิดโอกาสให้ตัวละครบางตัวเลื่อนชั้นได้ แต่เมื่อสืบเชื้อสายขึ้นไป จะพบว่าล้วนมีกำเนิดจากชนชั้นสูงทั้งสิ้น

7. ความชวนชวายเป็นทัศนคติที่ว่า เมื่อพอกินพอใช้แล้วก็ไม่ควรจะชวนชวายเป็น

²⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 156.

²⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 162.

²⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 167.

ต่อไปอีก มีผู้คัดค้านความคิดนี้มากกว่า 60% เห็นด้วยมากกว่า 20% และอื่น ๆ ประมาณ 15%²⁸ ทศนคติเช่นนี้ไม่ได้กล่าวถึงโดยตรงในรามเกียรติ์ เพราะสังคมในรามเกียรติ์ ไม่ได้มีสายตาของระบบทุนนิยม ที่เน้นเป้าหมายในชีวิตอยู่ที่ฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ในสังคมรามเกียรติ์ การชวนชวายเป็นเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีต่อเจ้านาย อันอาจบอกเป็นนัยได้ถึงฐานะในอนาคตของคน การชวนชวาจึงไม่ใช่เพื่อการแสวงหาเงินทอง (ซึ่งเป็นผลพลอยได้) แต่เพื่อแสวงหาเกียรติยศตามระบบศักดินามากกว่า

8. เกี่ยวกับปัญหาทรัพย์สิน มีผู้เห็นด้วยถึง 46% ว่าทรัพย์สินเป็นของนอกกาย ไม่ควรจะให้ความสำคัญมากนัก แต่มีผู้เห็นว่าสำคัญ 31% และอื่น ๆ 23%²⁹ สังคมในรามเกียรติ์ที่อยู่ในภาวะสงครามและสงครามดังกล่าวไม่ใช่เพื่อความมั่งคั่ง (อย่างตะวันตก) แต่เพื่อศักดิ์ศรีของราชา ไม่มีคอนโกระบุถึงการแสวงหาทรัพย์สินและให้ความสำคัญจนเกินควร แต่แนวความคิดในรามเกียรติ์ก็ยอมรับ ทรัพย์สินว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของความสุขในชีวิต

9. ปัญหาความสะอาดสบายกับความสนุกสนาน ความเชื่อที่ว่า การมีเครื่องอุปโภคบริโภคที่ครบครัน สำคัญกว่าความสนุกสนานรื่นเริงในอารมณ์นั้น คนไทยไม่เห็นด้วยคือมีความเห็นตรงข้ามว่า ความสนุกสนานสำคัญกว่า มากกว่า 50% เห็นด้วย 30% และอื่น ๆ 16%³⁰ การเน้นในเรื่องความสนุกสนานเป็นลักษณะปกติของสังคม ซึ่งผู้วิจัยไทยศึกษาทั่วไปก็เห็นพ้องเช่นนั้น ความจริงลักษณะรักในความสนุกสนานของคนไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลงเลย เพราะความสนุกสนานเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสุข ที่แนวความคิดรามเกียรติ์ก็ยอมรับ

10. การตัดทวงความสุข พบว่าแม้ความสุขเป็นเรื่องสำคัญ แต่คนไทยส่วนใหญ่ก็คิดว่า แม้ชีวิตนี้จะสั้นนักก็ควรที่จะรีบตัดทวงความสุขใส่ตัว เพียง 33-36%

²⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 170.

²⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 176.

³⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 178.

และค้ำคาน 48-51% ขึ้น ๆ 16%³¹ ซึ่งมีลักษณะที่อาจตรงข้ามกับใจ หากความสนุกนำมาซึ่งความสุขดังในข้อ 9. จริง รามเกียรติ์กลับสะท้อนให้เห็นว่า ยกเว้นการรักษาเกียรติยศแล้ว (รวมถึงความจงรักภักดี, กตัญญู, และการนอบน้อมเป็นต้น) ความสุข (เช่นสมบัติ, เพศ, และบริวาร) ล้วนเป็นสิ่งที่ตัวละครแสวงหาทั้งสิ้น แม้ต้องลงทุนเสียขวัญเกียรติยศ (เช่น ทศกัณฐ์) ก็ตาม

11. การวิพากษ์วิจารณ์ความคิดที่ว่า ในเวลาที่ยากควรจะมีปากเสียงเป็นดีที่สุดนั้น คนไทยไม่เห็นด้วยถึง 40-44% เห็นด้วย 28% และอื่น ๆ 30%³² ซึ่งบอกเป็นนัยว่า คนไทยทั่วไปคิดว่าน่าจะมีการถกเถียงในกรณีที่มีปัญหาวิกฤติการณ์ หรือการประชุม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่อาจสำรวจได้ว่าจริงเท็จเพียงไร ในรามเกียรติ์ซึ่งควรจะคิดตรงข้ามกันคือนิ่งเงียบ แต่กลับสะท้อนให้เห็นว่าควรจะมีปาก แต่ไม่ใช่การพูดเพื่อโต้แย้ง แต่เพื่อลักษณะของการเห็นด้วย (ดูในตัวอย่างที่ 34) โดยเฉพาะหากที่ประชุมหรือวิกฤติการณ์นั้นเพื่อนายคน และโต้แย้งหากเป็นศัตรูของนาย

12. การมีพวกพ้องสำหรับทัศนคติที่ว่า คนเราควรจะมีรักและเห็นแก่พรรคพวกของตนมากกว่าคนอื่น ๆ นั้น คนทั่วไปค้ำคานไม่เห็นด้วยถึง 54% เห็นด้วย 19% และอื่น ๆ 27%³³ ซึ่งแย้งกับความเชื่อในรามเกียรติ์ ที่แสดงถึงความรักในหมู่คณะ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในคณะของตน แท้จริงมีการศึกษาทั่วไปในการยอมรับว่า สังคมไทยเป็นสังคมนิยมอุปถัมภ์ และปฏิบัติอยู่ทั่วไป แม้ในความคิดของคนไทยจะไม่เห็นด้วยดังตัวเลขข้างต้นก็ตาม

13. การแต่งกายพบว่า ในการคบหาสมาคม วัคด้วยเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะจะไม่พูดจากับคนที่แต่งกายไม่เรียบร้อยนั้น มีผู้เห็นด้วยเพียง 15% และคิดว่าเครื่องแต่งกายวัดการคบหาไม่ได้ถึง 55% ขึ้น ๆ 30%³⁴ ในรามเกียรติ์ไม่ได้เน้นใน

³¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 183.

³² เรื่องเดียวกัน., หน้า 189.

³³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 194.

³⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 199.

เรื่องนี้ การคบหาสมาคมอย่างกว้างขวางเป็นค่านิยมใหม่ แต่อย่างไรก็ตาม ความวิจิตรบรรจงต่อการแต่งกายของราชาและขุนนางถูกย่ำถึง 205 ครั้ง ในตัวแปรที่ 25 เพื่อแสดงถึงสถานภาพเท่านั้น

14. การมองโลก สำหรับการมองโลกในแง่ร้ายด้วยการวัดข้อความที่ว่า "คนทั้งหลายมักจะทำให้ข้าพเจ้าผิดหวัง" นั้น มีผู้เห็นด้วย 13% ไม่เห็นด้วย 60% และอื่น ๆ 27%³⁵ ซึ่งสะท้อนถึงว่า คนไทยส่วนใหญ่มักจะมองโลกในแง่ดี แต่ในรามเกียรติ์กลับเน้นหนักในข้อความ เพราะมนุษย์และเทวดาจะมองพวกยักษ์ในแง่ร้ายตลอดเวลา และพฤติกรรมหนึ่งที่พอจะบอกได้คือ เมื่อกুমภากาศไม่ยอมรับอาวุธจากพระพรหม เพราะผิดหวังที่พระพรหมไม่ให้เกียรติตน ด้วยการโยนอาวุธลงมาให้

15. มิตรภาพ พบว่า มีผู้เห็นด้วยถึง 85% ว่าการรู้จักคนมากและการรักษาไมตรีจิตต่อกัน เป็นสิ่งที่จำเป็นมาก มีผู้ไม่เห็นด้วยเพียง 5% และอื่น ๆ 10%³⁶ ได้กล่าวแล้วว่า สังคมในรามเกียรติ์เป็นระบบสังคมปิดที่มีการแบ่งชนชั้น การรู้จักผู้คนจึงอยู่ภายใต้เงื่อนไขจำกัด แต่รามเกียรติ์ก็เน้นให้เห็นว่า การมีเพื่อนจำเป็นโดยเฉพาะอาจกล่าวได้ว่า การที่ทศกัณฐ์สามารถทำสงครามยึดเยื้อได้ เนื่องจากการมีเพื่อนฝูงมากนั่นเอง

16. ความเด็ดขาด พบว่ามีผู้เห็นด้วยถึง 60-65% ที่ยอมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเด็ดขาดต่อการปกครอง หากประชาชนไม่เดือดร้อนและมีความสงบ มีผู้คัดค้านลักษณะเผด็จการเพียง 29-33% และอื่น ๆ 6%³⁷ จึงไม่แปลกอะไรที่สังคมารามเกียรติ์ซึ่งอยู่ในภาวะสงคราม และผู้ปกครองมีอำนาจตามระบบเทวสิทธิ์ จะสามารถใช้อำนาจได้อย่างไม่จำกัด โดยผู้คนที่ต้องปฏิบัติตามแม้ด้วยชีวิตก็ตาม

³⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 204.

³⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 208.

³⁷ เรื่องเดียวกัน., หน้า 219.

17. การมีส่วนร่วมทางการเมือง ประเด็นที่ว่า การแก้ปัญหาคนยากจน ไม่จำเป็นที่คนจนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วม มีผู้เห็นด้วยเพียง 23-30% แต่คิดว่าคนจนควรมีส่วนช่วย 65-70% และอื่น ๆ 5%³⁸ การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งแนวความคิดเช่นนี้ ไม่อาจยอมรับและเป็นไปไม่ได้ในสังคมรามเกียรติ์ เพราะหน้าที่บริหาร เป็นของราชชาฎมีชาติกำเนิดอันดีแล้ว เช่นเดียวกันต่อประเด็นในการเดินขบวนเรียกร้องใด ๆ มีผู้เห็นว่าไม่สมควร 68-76% สมควร 20-25% และอื่น ๆ 5%³⁹ ในรามเกียรติ์ยังไม่ยอมรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นนี้ เนื่องจากเป็นค่านิยมใหม่ แต่มีการเรียกร้องสิทธิบางประการโดยเอกชน (คนเดียว) ดังในตัวแปรที่ 58 (แต่ก็ปริมาณน้อย)

18. การศาสนา มีผู้เห็นด้วยว่าศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดและชีวิตถึง 90% และเกือบ 10% ยอมรับว่าสำคัญแต่ไม่สัมพันธ์ต่อชีวิต ส่วนคำตอบอื่น ๆ มี 1%⁴⁰ ซึ่งสอดคล้องกับรามเกียรติ์ที่เน้นบทบาทของศาสนาและนักบวช ตลอดจนหลักธรรมต่าง ๆ ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะคนต่างจังหวัดเห็นด้วยมากกว่าคนกรุงเทพฯ⁴¹ (ซึ่งสอดคล้องกับการเปรียบเทียบ รร.1 กับสำนวนท้องถิ่น)

19. ทศนคติต่อระบบความเชื่อ พบว่าชาวไทยผ่านการบวชเกือบครึ่งหนึ่งคือ 45.60% เหตุผลของการบวชเพราะเชื่อในอุดมคติที่ว่า เพื่อแสวงหาความสงบสุขทางใจและพยายามไม่ยึดมั่นในกิเลสตัณหาและวัตถุ⁴² ลักษณะดังกล่าวตรงกับอุดมคติของศาสนาคังปรากฏในรามเกียรติ์ แต่หาพิจารณาที่ว่า ความสงบทางใจเพื่อความหลุดพ้นนั้น

³⁸ เรื่องเดียวกัน., หน้า 224.

³⁹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 229.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน., หน้า 237.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน., หน้า 239.

⁴² เรื่องเดียวกัน., หน้า 289. และ 259.

ไม่ใช่ลักษณะพุทธศาสนา เพราะยังหวังในชีวิตหน้า ดังนั้นจึงไม่แตกต่างกันทั้งความเชื่อใน
 รามเกียรติ์และสังคมทุกวันนี้ ด้วยเหตุนี้จึงมีคนเชื่อในเรื่องบุญวาสนาถึง 65% ไม่เชื่อ
 25% อื่น ๆ 10% และคิดว่ากรรมสนองกรรมเป็นเรื่องจริงถึง 75% ไม่เชื่อ 13% อื่น ๆ
 12% อันอาจแก้ไขปัญหาได้โดยการขมวดศาลกล่าว อย่างน้อยมีไม่เกิน 20 ครั้ง มีถึง
 39% ที่ไม่เชื่อโดยไม่เคยขมวดศาลกล่าวมี 61% โดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์
 กลางกลับมีจำนวนที่เคยขมวดถึง 40.40% ในขณะที่ต่างจังหวัดมีเพียง 35.50% นอก
 จากนี้ยังแก้ไขชะตาชีวิตด้วยการสะเดาะเคราะห์โดยไม่เกิน 20 ครั้ง ซึ่งมีผู้เห็นด้วย
 20% ไม่เห็นด้วย 80% และวิธีสุดท้ายใช้วิธีการผูกดวงทำนายเหตุการณ์อย่างน้อยไม่เกิน
 20 ครั้ง ซึ่งมีผู้เชื่อแนวนั้น กล่าวคือ เชื่อกำหมอดู 39% ไม่เชื่อ 61%⁴³ ลักษณะดังกล่าว
 มีความคล้ายคลึงกับในรามเกียรติ์ เพราะสังคมรามเกียรติ์เชื่อในเรื่องชีวิตหน้า มีการ
 อ้างถึงบุญวาสนาและการชกัฏกรรม เช่น ทรีและนนทก เป็นต้น มีการบวงสรวงทำนอง
 ขมวดศาลกล่าวของท้าวทศรถเพื่อขอพระราชโอรส และมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์
 ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอิทธิพลของพิภกตอวิชาโหราศาสตร์ นำพิจารณาที่ว่าไม่มี
 การกล่าวถึงการสะเดาะเคราะห์ที่เป็นพระราชพิธีภายในรามเกียรติ์ เพราะเคราะห์
 กรรมเป็นพรหมลิขิตที่ต้องเป็นไปตามเช่นนั้น การลอยสีคาสู่ท้องน้ำไม่ใช่เพื่อการสะเดาะ
 เคราะห์ของทศกัณฐ์ แต่เป็นการตัดตัดเคราะห์ออก ยิ่งกว่านั้นเป็นเพราะวิธีพรหมลิขิตที่
 ประสงค์ให้เป็นเช่นนั้นด้วย

20. ระบบอาวุโส พบว่ามีความเชื่อในหมู่คนไทยที่เคยถูกสั่งสอนจากพ่อ
 แม่มาว่า ผู้ที่เป็นเด็กไม่ควรโต้เถียงผู้ใหญ่ เพราะแสดงถึงการไม่มีความเคารพถึง 65%
 มีผู้ไม่เห็นด้วย 20% อื่น ๆ 15%⁴⁴ แสดงว่าคนส่วนใหญ่เชื่อว่าไม่ควรโต้เถียงผู้ใหญ่
 อันเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับรามเกียรติ์ ซึ่งรวมถึงการเคารพเชื่อฟังของน้องต่อพี่
 (ดูข้อ 2.) แต่ผู้เป็นพี่ต้องรักและเสียสละให้แก่อน้อง บทบาทของพี่ดังกล่าวคนไทยคิดว่า
 ต้องเป็นเช่นนั้นถึง 80% ไม่เห็นด้วย 8% และอื่น ๆ 12% ข้อปฏิบัติระหว่างน้องและพี่ของ
 สังคมปัจจุบันนั้น เป็นแนวความเชื่อเดียวกับรามเกียรติ์ โดยเฉพาะการสะท้อนบทบาทของ

⁴³ เรื่องเดียวกัน., หน้า 244, 249, 310, 311, 317 และ 324.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน., หน้า 264.

พระรามและพระลักษมณ์

21. การเก็บความรู้สึก คนทั่วไปยอมรับว่าเมื่อมีปัญหาไม่พอใจ มักจะไม่แสดงออกโดยตรงถึง 50% ไม่เห็นด้วย 20% อื่น ๆ 30% ในรามเกียรติ์เช่นเดียวกัน ยกเว้นแต่จะแสดงอย่างเต็มที่ต่อผู้ที่ไม่เป็นมิตร เช่น นิลนนท์หรือองค์ศคราวลือสาร ผลของประเด็นดังกล่าว ทำให้เกิดการรักษาศักดิ์ศรีกัน แต่เห็นเป็นเรื่องรองจากความเอาจริงเอาจังกับการงาน เพราะมีผู้เห็นด้วย 15% ไม่เห็นด้วย 61% อื่น ๆ 23%⁴⁵ ซึ่งเห็นได้จากในรามเกียรติ์บางตอนเช่นกัน แต่ก็ไม่บอญักตัวละคร (เช่นหนุมาน) มีการแข่งขันเพื่อที่จะให้ได้รับความสำเร็จจากการงาน โดยในหมู่เพื่อนร่วมงาน (ข้าราชการ) บางคนไม่มีความเห็นอกเห็นใจกัน (ยกเว้นในหมู่ราชาด้วยกันเอง) การวิวาทระหว่างหนุมานกับนิลพัทจึงเกิดขึ้น

22. การประจบผู้ใหญ่นำพิจารณาที่ว่ามิได้ผู้ไม่เห็นด้วยที่ว่า การได้รู้จักบุคคลสำคัญคนใหญ่คนโตจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ และความรู้สึกว่าตนมีความสำคัญขึ้นถึง 50% มีผู้เห็นด้วยเพียง 28% อื่น ๆ 22%⁴⁶ ซึ่งแย้งกับในรามเกียรติ์ เพราะวานรทุกตัวอยากที่จะรับใช้พระรามทั้งสิ้น โดยเฉพาะเมื่อรู้ว่าเป็นนารายณ์อวตาร ไม่ว่าจะกับสุครีพ, หนุมาน, มหาชมพู, และ 18 มงกุฎ มีบางตัวถึงกับเดินทางมาอาสาเพื่อเป็นกำลังให้ เมื่อมีความฉิภักดิ์ยินดีที่ถูกรามลงโทษ (ฉิภักกับการประจบในปัจจุบัน)

การตีความสังคมปัจจุบันด้วยแนวความคิดในรามเกียรติ์ สามารถสะท้อนภาพให้เห็นถึงโลกทัศน์ (Cosmology) ที่เหมือนหรือแตกต่างกัน (ประเด็นที่แตกต่างกันมักเกิดจากค่านิยมสมัยใหม่) ตลอดจนการเหมือนกันในโครงสร้างของความคิด แต่แตกต่างกันในรายละเอียด ส่วนอิทธิพลอะไรที่มีส่วนทำให้แนวความคิดทั้งสองแตกต่างกันนั้นอยู่นอกเหนืองานวิจัยนี้ ได้มีผู้วิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ของจริย-

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน., หน้า 272. และ 278.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน., หน้า 284.

กรรมในสังคม ด้วยวิธีหมุนแกนแบบแวนริแมกซ์ (Varimax)

พบว่า⁴⁷

ตารางที่ 15

องค์ประกอบที่ 1 (ปฏิริยาทางบวก)	องค์ประกอบที่ 2 (ปฏิริยาทางลบ)	องค์ประกอบที่ 3 (ปฏิริยาไม่เอาเรื่อง)
เห็นควย	ฟ้องร้อง	โทษภัย
{ ภูมิใจ	คำหุณี	
{ ชื่นชมยินดี	{ คูหมิน เขี้ยคหยาม	
ยกยอชมเชย	{ รำคาญ	
{ คีใจ	รังเกียจ	
{ โห่กำลังใจ	คัดค้าน	
พอใจ		
คบหาเป็นมิตร	{ ลงโทษ	
{ สนับสนุน	{ โกรธ	
{ ไววางใจ	เกลียดชัง	
อยากเป็นญาติมิตร	หลีกเลี่ยง	
เห็นใจ	เสียใจ	
	{ เลิกคบหาเป็นมิตร	
	{ สาปแช่ง	
	เยาะเย้ย	

⁴⁷ ผู้วิจัยพบว่า มี 3 องค์ประกอบ โดยทำการสกัดและหมุนตัวแปร 29 ตัวในองค์ประกอบที่ 1 ผู้วิจัยยอมรับน้ำหนักตัวประกอบ (Factor Loading) ตั้งแต่ 0.70 ในองค์ประกอบที่ 2 ยอมรับตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป และตัวองค์ประกอบสุดท้ายมีตัวเดียวคือ 0.49

ในที่นี้จะลดน้ำหนักตัวประกอบลงอีก โดยให้องค์ประกอบแรกเก็บตัวแปรที่มีน้ำหนักตัวประกอบตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป องค์ประกอบที่ 2 ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ส่วนองค์ประกอบที่ 3 นั้นคงเดิม ทั้งนี้เพื่อให้ได้ตัวแปรมากขึ้น เป็น 26 ตัว ซึ่งเดิมผู้วิจัยเก็บได้เพียง 14 ตัว ทั้งนี้เพราะค่าน้ำหนักตัวประกอบ 0.50 ขึ้นไป ในวิชาสังคมศาสตร์น่าจะเป็นค่าที่มีเหตุผลเพียงพอต่อการคงไว้ ตัวแปรหลังเส้นใดลงมาเป็นตัวแปรที่เก็บเพิ่มเข้าไปใหม่ ตัวแปรทั้งหมดเรียงตามน้ำหนักตัวประกอบยกเว้นในเครื่องหมายปีกกาแสดงว่าเท่ากัน คูในชัยพร, วิชาวุธ, ชีรพร อรรถณโณ, และพรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, "รายงานโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนามาตรฐานวัดปฏิริยาเชิงจริยธรรมต่อการกระทำของผู้อื่น," สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี (เอกสารโรเนียวหมายเลข 5) หน้า 257-71.

ตัวแปรในองค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับตัวแปรในงานเขียนนี้⁴⁸ โดย
 เจาะอาจสรุปได้ว่า ปฏิบัติทางบวก เป็นลักษณะที่ใช้ในหมู่พวกเดียวกันอย่างเคร่งครัด
 และใช้ปฏิบัติทางลบต่อศัตรู ส่วนปฏิบัตินี้สุดท้ายเป็นเรื่องของผู้ที่ต่างสถานภาพกัน
 หากตีความในเชิงเปรียบเทียบ (ระหว่างงานของชัยพรกับคณะ และบทที่ 3 ของงานนี้)
 ตัวแปรในองค์ประกอบแรกที่อยู่เหนือเส้น มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมของพวกสวรรค์
 ที่สนับสนุนพวกมนุษยในการสงคราม ส่วนใต้เส้นลงมา เป็นนโยบายของลงกา กับพันธมิตร
 ถ้าการวัดนี้เชื่อถือได้ ความเกาะเกี่ยวของความสัมพันธ์ของตัวแปรที่อยู่เหนือเส้นจะแข็ง
 แกร่งกว่าที่อยู่ใต้เส้นลงมา และถ้าหากตัวแปรนี้เป็นจริง (Truth) จากการวิจัยในสังคม
 ไทย ก็อาจแสดงให้เห็นว่า ความเกาะเกี่ยวระหว่างสวรรค์กับมนุษย์ มีค่าสูงกว่าความ
 เกาะเกี่ยวในหมู่พวกยักษ์ด้วยกัน กลุ่มของยักษ์ที่เกาะเกี่ยวด้วยตัวแปรดังกล่าวจึงแตก
 แยกได้ง่าย ไม่วากรณีของพิเภก, หรือรามสูร (ยักษ์ผู้ให้อาหารแก่พระรามไว้ประหาร
 พวกยักษ์), หรือแม่แต่มาลีวัลคพรหม

นอกจากนั้นค่านำหนักตัวประกอบของความสัมพันธ์ดังกล่าวในองค์ประกอบที่
 2 อาจตีความส่วนหนึ่งได้ว่า เป็นการแสดงพฤติกรรมทางลบระหว่างเผ่าพันธุ์ โดย
 เจาะพวกมนุษยและสวรรค์ต่อพวกยักษ์โดยธรรมชาติ และจะรุนแรงขึ้นสำหรับตัวแปร
 ที่อยู่ใต้เส้นลงมา แต่โอกาสที่เกิดขึ้นอาจจะน้อยครั้งกว่า

เช่นเดียวกันถ้าองค์ประกอบที่ 3 เป็นจริง (Truth) ในสังคม การให้อภัย
 ในรามเกียรติ์ปรากฏเฉพาะผู้ที่อยู่ในสถานภาพเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน หรือแม้แต่คนละ
 สถานภาพ แต่ผู้ต่างสถานภาพจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎเกณฑ์ทางการปกครองและวินัย
 ที่รุนแรงขึ้น

กล่าวโดยสรุปจริยธรรมของสังคมปัจจุบัน โดยการตีความจากรามเกียรติ์ มี
 ส่วนคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องความเจ้ายศเจ้าอย่างที่กำหนดขึ้นโดยชาติ
 กำเนิด การดำรงในวงศ์สกุลและพวกพ้องจึงอาจมีส่วนต่อการกำหนดปฏิบัตินี้ในความ
 สัมพันธ์ได้ดังกล่าว

⁴⁸ คุภาคผนวกตัวแปลบและบทบาทอื่น ๆ ที่กล่าวอธิบายถึงในเชิงคุณภาพแล้ว

การศึกษาในบทนี้สะท้อนให้เห็นถึง ความแตกต่างทางความเชื่อของแนวความคิดในส่วนกลาง โดยเฉพาะชนชั้นสูงต่อแนวความคิดที่มีในสำนวนท้องถิ่น โดยเปรียบเทียบความแตกต่างกันที่เป็นผลมาจากการมีโลกทัศน์ที่ต่างกัน เป็นไปได้ว่าการคงความคิดของรามเกียรติ์ทั้งในส่วนที่ร่วมกันและต่างกันจากผู้นับถือที่เคยกราบศึกษาผ่านทุกหัวระแหง อาจสะท้อนให้เห็นถึงเจตน์จำนงต่อกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมก็เป็นได้ ความคิดดังกล่าวอาจตกทอดโดยกระบวนการประวัติศาสตร์มาจนทุกวันนี้ การตีความงานวิจัยในปัจจุบัน โดยอาศัยรามเกียรติ์เป็นเครื่องมือในการตีความนั้น ไม่ได้เพื่อต้องการชี้ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลกัน แต่ต้องการแสดงให้เห็นในเชิงเปรียบเทียบของแนวความคิดภายใต้สังคมเดียวกันที่ต่างกาลเวลา และสหสัมพันธ์ของแนวความคิดดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดแง่มุมของการมองได้ละเอียดขึ้น อย่างน้อยที่สุดการตีความในเชิงเปรียบเทียบดังกล่าว ทำให้เห็นภาพในปัจจุบันชัดขึ้น และอาจให้ความรู้สึกถึงความต่อเนื่องของอิทธิพลแห่งราชวงศ์ และราชอาณาจักรใหม่ที่คงอยู่ถึงทุกวันนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย